

МАКЕДОНСКА
КЪРВАВА СВАДБА

ТРАГЕДИЯ ВЪ 5 ДѢЙСТВИЯ ИЗЪ МАКЕДОНСКИЯ ЖИВОТЪ

НА МАКЕДОНСКИ ГОВОРЪ

ОТЪ

В. ЧЕРНОДРИНСКИ.

второ издание

Ай, море турчинъ будала,
Колко ти чинитъ чифликотъ,
Двашъ ми по чинитъ верата.
(Народна пѣсенъ).

СОФИЯ
Олчево издание
1907

Цѣна 70 ст.

Прѣпечатванието, безъ прѣдварително позволение на
автора, е забранено.

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА
БИБЛИОТЕКА

Прѣпечатванието, безъ прѣдварително позволение на
автора, е забранено.

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА
БИБЛИОТЕКА

Печатница П. Глушковъ и С-це, Софи

ПРЪДГОВОРЪ.

Въ Македония сж ставали, ставатъ и ще ставатъ такива приключения, които, за жалость, не сж извѣстни на много хора не изключая и Македонцитѣ. Онова, което става въ Дебъръ не се чува до Охридъ а камо ли до Солунъ, Одринъ и обратно. И ако тукъ, въ България, не би се издавалъ единъ Македонски органъ, то и дума не би ставала за Македония и нито едно отъ многото ужасни теглила не би се чули. Органи играе добръ собствената си роля, за туй нѣма що да искаме повече отъ него. Обаче, чувствувало се, чувствува се сега и ще се чувствува до тогава, до като не се удовлетвори голѣмата нужда: да ни се прѣдставатъ, по каквъто и да е начинъ, нагледно ония испитания, които тегли нашия братъ-Македонецъ. Сюжети много и трогателни, нѣ писачи, за да ги обработѣтъ, много малко.

Като видѣхъ, че, отъ една страна, нуждата, за да се пробудатъ много наши братя, е голѣма а отъ друга — нехайството на много наши Македонци, боряващи съ писателско перо, нѣ за жалость, заробено да пише само партизански статии а антрефилета или дълги професорски лекции за работи, които, освенъ джеба на писача, не ползватъ, може би, никого, не ползватъ Македония, а, даже, нѣкой пжтъ се насочватъ и противъ нейнитѣ интереси, рѣшихъ се да взема и азъ перото и напишж нѣщо, което, мисля, би ползувало нашето отечество?

Какво написахъ азъ? Нищо не написахъ. Азъ преписахъ отъ ненаписаната още кървава история на Македония, това, което читателя ще прочете, а зрителя ще види въ театъра. Кървожадността на нашитѣ турци-бегове, готовността на Македонкитѣ да умратъ, ала вѣрата да не си меняватъ и мжжеството на македонца да отгъщава юнашки на онѣзи кръвници, които похитили или бе се опитали да похитятъ семейната му честь, ето въ какво се състой главнѣ съдържанието на пиесата. Сполучилъ ли съмъ? Прѣписало

Дѣйствующи лица:

Дѣдо Кузманъ, 80—90 годишень старецъ.

Баба Кузманица, негова жена.

Траянъ. {
Богданъ. { тѣхни синове.

Благуна, Траянова жена.

Дуко, Траяновъ синъ.

Цвѣта, Траянова щерка, 15—17 годишна.

Митра, Богданова жена.

Нико {
Горе { Дребни Богданови дѣца.
Арсъ. {

Моисо, кумъ на Траяна.

Моисовица.

Спасе, овчаръ, любовникъ на Цвѣта,

1-й Овчаръ.

2-й Овчаръ.

Османъ-Бегъ, чифликъ сайбия.

Расимъ. {
Шефки. { Поляни и Османъ-Бегови другари.
Исманъ. {

Кърета. {
Петкана. { Потурчени българки.

Гефисъ-Паша, Валя.

Секретаръ на валяята.

Селимъ-Ходжа.

Единъ турчинъ (пиянъ).

Първо заптие.

Второ заптие.

Трето заптие.

Заптие при валяята.

Мезличъ, консулски пратеници, граждани, селяни, селянки,
жетвари, жетварки, турци, дѣца и пр.

ІВО ДЪЙСТВИЕ.

І-ва Сцена.

Обстановка: пространно поле съ неожнати, покрити съ кръсци, полози (ржжойки) и снопѣ, ниви. Цѣлото поле е оживело отъ жетвари. Самата сцена прѣдставлява започната, но неожната нива. Въ нея Траянъ, сѣдналъ добрѣ, свива отъ дълга измокрена слама, пояси (вивки) Богданъ, опрѣнъ на лѣвото си колѣно, прѣвврзва снопе, като ги притиска съ дѣсното си колѣно. Дуко събира полозитѣ и ги натрупва. Благуна и Цвѣта женатъ съ сърпове. Околу пладнина. Прѣди дигането на завѣсата запѣватъ:

Саракино, варай, малка моме. Овчаръ свири варай, в'долно поле.
(Завѣсата полека се дига.)

ЯВЛЕНИЕ І.

Къе да идамъ, варай, да го видамъ
Да го видамъ, варай, в'долно поле.

Траянъ, Богданъ, Благуна, Дуко и Цвѣта.

Траянъ. (Като си бърши потѣта на челото). Страшна горещина, брей! Изгорѣхме! . . .

Богданъ. Врѣмето му е, бре брате, та асли, требитѣ и да е горещина.

Благуна. Камо да подържитѣ вака времево, дурѣ да се соберитѣ берекѣтофѣ, та нека е лошо после.

Траянъ. И многу горѣщина нечинитѣ пѣкъ (разгрѣдва се). На, жива вода сумъ.

Богданъ. А, бре, така е, ама нема шо да прайме, си-ромаси сме, селяни; да сме грагяни, къе работафме подѣ сенка, къе седефме и на готово къе ядефме.

(Цвѣта запѣва а слѣдъ нея и другитѣ).

Ако ми е, варай, родѣ роднина:
Надѣя се, варай, слѣдъ недѣля!
Ако ми е, варай, ябанджия:
Надѣя се, варай, слѣдъ година!

Богданъ. Я велямъ, кжде кѣ бидитъ касметъ тамо кѣ е дайме.

Траянъ. А, така да си ми живъ, бре братко! той лафъ на место го кажа (сѣглежда овчаря). А, ето и овчаротъ идеть да ни посвиритъ. Ела, бре брату, ела, да не повеселишъ малу съ кавалотъ. . .

(Влиза Спасе).

Я В Л Е Н И Е П-ро.

Сжщитъ и Спасе.

(Цвѣта и Спасе често крадишкомъ се споглеждатъ)

Богданъ. Тамамъ, тамамъ! За вълкотъ зборуафме и вълкотъ на врата.

Спасе. Помози Богъ, бракя.

Всички: Далъ ми ти Господъ добро, брату!

Спасе. Айрлия да е, съ здравѣе да се ядитъ, до година пойке, по убоо, братя.

Всички: Аминъ, брату, аминъ!

Дуко. Ние работаме, а други кѣ го ядатъ, братенце.

Спасе. (Съ въздишка). О, знамъ, знамъ. . . Берикъетофъ аренъ ми се гледатъ ова година, а како ви се глеатъ вамъ.

Траянъ. А, бре, сполай Богу, аренъ е. Греота е да се плачиме, ама що марифетъ....

Спасе. Пченките малу не кѣ чинатъ, оту голема суша е, ама се пакъ арни кѣ бидатъ.

Богданъ. А, бре, се арно не можитъ да бидитъ! . .

Дуко. И житото арно е, и пченкитъ арни са, ама за насъ не, за други, за други.

Благуна. Сушата за овчарите ичъ нечинитъ, ама за жетварите мошне убаа си е.

Спасе. За то така си е, мори стрино, аклия си. Трева ичъ нематъ, та овците и гладни си дотеруваме дома.

Дуко. Кога нематъ трева овчаротъ знайтъ и во нивето да си напасуватъ овците. (чува се дрънкаане на звънци и блѣнење на овци много близу).

Цвѣта. (като посочва къмъ овцетъ). Ено ги, ено ги, си се нанаса во ячменонъ.

Спасе. (Се обръща къмъ овцетъ). Брей! Види ги едношъ, пустињето. (вика) арррррррр, пустиње, аррррррр вълкотъ да ве туритъ. А, бре шарко! (кучето лае) държъ бре! държъ бре! (врѣща се). Брей! много немирни овци имамъ. . . Ниедна да неостанатъ.

Траянъ. Джанамъ, що е кабилъ, и да не сакатъ вочаротъ, овците, ко айвани, влагаатъ и во нивъето. Толко године я су билъ овчаръ, та и знамъ тие работи.

Богданъ. Убоо нещъо е, човекъ да бидитъ овчаръ, ама да си иматъ и свой овци.

Спасе. А. бре братко, вистина, убоо е, ама сега ичъ не чинитъ; не е сега ко преди године, кога имаше пасалищъа. Сега турците пасалищъата и напраи ниве, та остана саде по междите да, и пасиме овците, стрико! Ако се твой овците, и да те види полякотъ, оту и пасишъ покрай нивето тешко тебе; ама, ако са на некой бегъ, нищо не ти прайтъ, и цела нива да я запустатъ, ама рисянска да е нивата, ако е турска, пакъ къотекъ има.

Дуко. То се знайтъ, то знайтъ, оту така кье бидитъ Турчинъ на турчинъ никой пжтъ не прайтъ вреда, а ние рисяните еденъ съ еденъ кье се изедиме.

Спасе. Лоши времена дойдоа, брака, лоши! . . .

Дуко. По-лоша и неможитъ и да бидатъ; лоши люге, лоши времена току търпи, душо, търпней кожо.

Спасе. (Съ въздишка). Е, кье търпиме до кога кье мойме, а послъ . . . да сж живи ржци! . . .

Траянъ. (като поглежда овцетъ). Машала, арна стока си ималъ. твой са, бре брату?

Спасе. А, мой. Да имамъ я толку овци, со мене после не се зборуватъ;

Богданъ. Ами чий са?

Спасе. На Имеръ-ага, крвъникотъ, не го знайте?

Траянъ. Како да го не знайме, да му се запуститъ името. . .

Дуко. Страшенъ крвъникъ е! Преди две године нищъо немаше, а сега целъ чифликъ има, а пкъъ колку души е изтепалъ, брой нема.

Спасе. Турчинотъ лесно се обогатвитъ, братя, дуръ има плашливи рисяни да се праатъ на къори, кога еденъ турчинъ имъ зематъ стоката.

Дуко. Сите поляци голичи биле, а, бегой станале.

Богданъ. Сила имъ е, царство имъ е, що сакатъ ти праатъ.

Спасе. Дишъ не е то така, бре стрико, ама ние сме имъ дъле той фурсатъ, за така да ни праатъ; ако малу да се завардуваме, не би не скубале.

Дуко. Така си е, брату! Аклия си! Секой чоекъ отъ глаата си патитъ, а пкъъ ние има много да патиме съ овие глаи. . .

Траянъ. Ами отъ кое село си, бре синко?

Спасе. Отъ Цървена-Вода сумъ, стрико.

Благуна. Имашъ майка, татко?

Спасе. А, немамъ.

Траянъ. Ами како така?!

Спасе. Я сумъ сумъ биль много малечокъ кога татка ми го отепале турци, Богъ да го прости. Одвай малу го паметвамъ, а майка после, кога я бевъ на десетина години, и та умре отъ жалъ по него.

Всички: Богъ да и простить! (пауза).

Спасе. Та я, сумъ сега сиракъ.

Богданъ. Сиракъ!?

Цвѣта. (на срана) Ахъ, кутрийотъ!

Дуко. Ами защо го отепале бре брате?

Спасе. Е, бре брате, що ме прашашъ, я и ти оцъе иищо не знайме отъ патилата рисянски въ ова пуста земя...

Траянъ. (тжжно). Допърва, допърва има да търгате, синко!

Богданъ. Защо и како станало?

Спасе. Майка, на младо време, била мошне убаа. Сите юнаци се надпретекувале, кой по бързо стройници да пущить и да я зематъ. И голема кавга станала мегю юнаците за нея. Еденъ не прокопсаникъ, роденъ саде за пакостъ, не кадаренъ да си свършитъ самъ работата, ти го подкупуватъ полякотъ селски, за да му битить стройникъ.

Всички: И, господъ да го отепа.

Спасе. То куче се пофа луватъ на деда, татко е на майка ми, за да не я даатъ на други отмада на той гяволъ.

Траянъ. Види мърсното куче.

Спасе. А пѣкъ майка и татко толко много се сакале, що еденъ за други в' огонъ се фърлале. Полякотъ се зафалилъ на сите юнаци да я незематъ, оту лошо кѣе и найдить; отъ стравъ сите търгнале ржка. . .

Дуко. И, язъкъ, страшливци!

Спасе. Саде татко, не сакалъ да чуеть за фалбите на полякотъ и се оженалъ за майка. Полякотъ, три години послѣ свадбата, го причекалъ татка на пусия и го отепалъ.

Всички: Богъ да го прости... Господъ да имъ платить на тия кучиня.

Спасе. Ако бидамъ живъ, я кѣе имъ платамъ за кръвъта таткоа и майкина! . .

Дуко. Да ти е язъкъ, ако не имъ платишь!

Траянъ. Е, гиди патила наши!

Благуна. (На страна). Да е далеко отъ насъ.

Спасе. Ето, вигяте, како си вагяме очите единъ со други.

Луко. Е, бре брате! . .

Спасе. Ако еденъ овчаръ е страшливъ, убайте ягния вълкотъ кѣ му и ядитъ, ако е ербапъ самъ кѣ и ядитъ; така е и за нашите убай момчиня.

Всички: Така си е, вистина!

Траянъ. Ами остана нещѣо мулкъ отъ татка ти, бре брату, али не? Кукия, кошара, нивѣе.

Спасе. Остай, Богъ да го проститъ, остай, сполай му, колку да не е безъ ичъ.

Богданъ. А ми си женатъ, али не си женатъ?

Спасе. А, женатъ! не сумъ; кой ми даатъ жена мене, бре стрико.

Цвѣта. (радостна, на страна). Ахъ, неженатъ!

Богданъ. Ако ти е кѣйфъ посвири ни малу, со кавалотъ, убоо свиришь; не му мисли много. . .

Спасе. Бигятъ, бигятъ, како не, за атарътъ вашъ, а колку за мислене не му мислямъ ичъ; една душа сумъ, како да е кѣ поминамъ овай векъ; ама Господъ да ми незематъ душава, дуръ неплатамъ на душманите. . .

Луко. Я сумъ ти другаръ во тие работи, а сега, айде, речи некоя, ама. . .

Траянъ. Старовремска. . .

Луко. А, не таква, некоя нова, нова.

Благуна. Некоя кумитска той сакатъ; Даскалотъ го учитъ такви песни да пейтъ.

Спасе. Кумитските се убай, стрино! Сега му е времето; кога кѣ се ослободиме, тога не ни требетъ кумитските песни. Тога саде любовни кѣ пейме. Айде кѣ ви посвирамъ сега кумитска а други патъ любовна. (зисвира „Море ой, Иоване“ и поглежда често крадишкомъ Цвѣта).

Траянъ. Е-у-аааа! де терай, брату!

Спасе. (Продължава а слѣдъ малко прѣкжсва). Ова песма е убаа стрико, да я пейтъ некоя момичка що иматъ арень гласъ, тогай. . .

Траянъ. А що дяволъ си ми; А! айде речи я и ти, мори кѣрко, ако е знайшь. . . речи я!

Богданъ. Ко момиче се страмитъ.

Луко. Айде сите да я речиме.

Всички (запѣватъ).

Море, ой Иоване, мой милъ побратиме,

Айде, далъ те болятъ седамдесетъ рани?

Айде, болятъ, болятъ, какъ да не ме болатъ;

Море, да не умра, дури не омърса,

Айде, дуръ не омърса ножа во турчина.

Айде, дуръ не омърса ножа во турчина,
Айде, дуръ не ослобода рая отъ султана.

Спасе. (прѣкжсва и се спуша да пропжди влѣзлите въ нивата овци). arrrrrrrrrr, arrrrr, уа, уа, ооо! . . кишъ, киши, вълкъ да ве ядить! а бре Шарко (кучето лае) (излиза и пакъ се връща). Пладнина е векъе, бракъя, къе одамъ да и собирамъ овците, да и кламъ подъ сенка.

Траянъ. Пакъ дойди брату, та къе си поприкажуваме.

Спасе. Седите со здравье!

Всичкитѣ: Со здраве и со добро, брате, ама пакъ да се вратишъ.

Спасе. А, а, къе-се вратамъ, къе се вратамъ. (Излиза като поглежда крадишкомъ Цвѣта).

Цвѣта. (На себе си). Къе си одить, ама пакъ къе се вратить.

Траянъ Бре, свиренъе, да е жнвъ! и како ми се вигягъ, много блага душа е.

Дуко. Юнакъ е, и кога да е къе отплатить за кървѣта на татка му и на майка му.

Траянъ. Да му е алалъ, така требить.

Благуна Ведножъ ти го бендиса, море синко, оти ко тебе е во умотъ.

Цвѣта Оти, лошъ е Дуко нашъ, мори майко.

Благуна. Не, мори кьерко, како лошъ, му летатъ умотъ малу, ама ке му дойдить по после.

Траянъ. Ко на секой младъ чоекъ, мори жено.

Дуко. Чункимъ, коа бевте вие млади, не бевте такви.

Благуна. Во нашето младо време не мислефме ко васъ за слободия, синко! прашай го татка ти, да видишъ, що къе ти речить.

Траянъ. Я, наистина, не мислевъ за тия работи, (што-говито) саде за тебе мислевъ, мори жено, како да те земамъ; а сега ми е жалъ многу, оти не сумъ билъ ко Дука. Ама не бефме ние криви за тоо; по она време немаше чоекъ кой да не научить що да прайме. Да се борить чоекъ за свободия е мошне убаа работа; отъ мене, синко, имашъ изинъ да работашъ; така ке се ослободиме ние, инаку ощѣ много къе кисниме и къе тѣргаме мжки отъ турците.

Благуна. Море мжду, щѣ зборувашъ така? Али такъвъ умъ даашъ на сина ти?

Траянъ. Ето той умъ е умъ, ко щѣ трѣбить.

Богданъ. Я велама, насъ не ни трѣбить да се мешаме во тие рабокъе, и предъ други не трѣбить да збо-

руваме; дененска станае времинята, що братъ на брата да се не веруватъ. Овчаротъ го гледашъ вака миренъ, до-бъръ, ама отъ каде знаишъ, оту той не е предавникъ?

Дуко. А, колку за него, я станувамъ кѣфилъ! Я сумъ слушалъ за него мошне убай рабокѣ; на кумитите лани той имъ носеше лебъ; камо сите да са ко него, та нека са лоши.

Траянъ. Овой чоекъ, бре?

Дуко. Ето овой е, зеръ!

Траянъ. Господъ да го поживитъ, да му е алалъ! вигяте, юнакъ дете?!
(Нико и Гюре задъ колилситъ пѣятъ).

Ниво, моя ниво,

Ниво позлатена.

Кой ще да те жяне

Нивичко свещена.

(Влизагъ Нико и Гюре)

ЯВЛЕНИЕ III-то

Сжщитъ, Нико и Гюре.

Богданъ. О, синчиня мой! Що носите за ручекъ.

Нико. Пиперки печени и лебъ, татко.

Дуко. . . . Е, е! . . .

Благуна. Ами ти що сакашъ, море синко?

Траянъ. Малу мазникъ и некая кокошка.

Цвѣта. Ами, саде турците да ядатъ!

Траянъ. (Къмъ дѣцата). Що праатъ дедо ви, баба ви, майка ви, бре пилиня? А! сиромаси, боси ко татарчиня.

Нико. Арно са, стрико: дедо си я пълнитъ луличката и си я палитъ, а баба туку претатъ во огнотъ и на две три места си я изгоре кошулята.

Всички: (смѣятъ се).

Благуна. Пакъ? Нейзината кошуля ко решето стана, сосемъ я парчоса . . .

Богданъ. Айдете, айдете да ручаме, люге, оту ми се ядитъ.

Дуко. Айдете, оту кѣ остинатъ пиперките.

Траянъ. Види го.

(Отдалечъ се чува пѣние, което постепенно се усилва).

Подуна ветъръ, пиле-ле Стано,

Подуна ветъръ.

Де гиди ашикъ Стано, мори агне.

По Вардарско поле. (2)

ЯВЛЕНИЕ IV-то.

Жетвари и Жетварки

(Здрависватъ се)

Всички жетвари. Помози-Богъ! . . .

Всички — Далъ Ви богъ добро, . . .

Богданъ. Айдете да ручаме . . .

Всички — Готой сме, айдете . . .

Всички: (Пѣятъ).

Не ми е вѣтъръ, пиле-ле Стано

Не ми е вѣтъръ,

Де гиди ашкъ Стано мори ягне (2)

Токъ се малки моми.

Благуна. Ай, да пойдиме онаму, подъ букана, арна сенка иматъ.

(Всичкитѣ: айде да пойдиме. (Излизатъ)

На жетва к'одатъ, пиле-ле Стано

На жетва к'одатъ

Де гиди, ашикъ Стано мори ягне

Сладки песни пѣятъ.

} (2)

Богданъ (Къмъ дѣцата) А вие соберите плачкиве и после дойдите каде нась. (излиза).

Нико (къмъ Гюрста). Мене пойкъе лешници ми даде овчаротъ.

Гюре. А, не мене пойкъе.

Нико. Е, тога дай ми неколко мене,

Гюре. А, бре?! Сакашъ?

Нико. (граби му) Дай, дай! нали пойкъе имашъ ти?

Гюре. О, леле, о, леле, кѣ викнамъ. Татко!

Нико. Дай, баремъ два, дай! . . . дай . . .

Гюре. На, ама айде да собериме плачкиве, после да си ойме.

Нико. Кѣ си ойме и лешници кѣ собереме (и двама събиратъ нѣщата).

Гюре. А, мене ми, е стравъ.

Нико. Отъ ощо, бре?

Гюре. Отъ турците що седеа ей тамо, горе, (посочва съ прѣстъ).

Нико. А, отъ нимъ кѣ се плашишъ? заборай како ни велеше Дуко и даскало, оту отъ турци ичъ да не се плашиме? Айде, кѣ поминиме отъ каде татка и после кѣ си собериме лешници. (Излизатъ).

(Влиза Спасе).

ЯВЛЕНИЕ V-то

Спасе (Самъ).

Ичъ търпи ли ме се сърдце да седамъ при овците! Нека лежатъ подъ сенка! (като се озърта). А! кжде са? Алищята си и собрале? Да не си ошле? А, неможитъ да бидитъ. Нивава я оstayле недожната снопове не се на кърстици, полозиве лежатъ, пъкъ и децата сега нмъ донесоа ручекъ. Мутлакъ са тамо, подъ букана, ручаатъ. Я овде кье си поседамъ, кье и почекамъ. Али да си одамъ? . . . А, не! ичъ си одамъ дуръ не я видамъ? Лична, лична, на вековъ я нематъ! со очите кье ме испиеше . . . Да я посакамъ, кой знае, али кье ми я даатъ? Овчаръ сумъ, пъкъ и сиракъ сумъ; а пъкъ безъ нея не кье можахъ да живеамъ. Ко сърдцево да му го украде, во умовъ се та ми е. (Услушва се; отъ далече се чува слабо пѣение) А! пейтъ некой. (подига се на пърсти и глѣда къмъ колюситѣ).

(Цвѣта. Пѣе задъ колюситѣ).

Легнала Гюргя на мала врата
Гюргьо ле, нема Гюргя да станитъ.
Леле до бога, кучка глава некреватъ
и пр.

Спасе. Да ли не е таа? . . . Ахъ! . . . Таа е! нейзи-ниотъ гласъ се слушатъ! Ахъ, бре пиле, али кье ме сакашъ, аджиба? Како да сторамъ? Немамъ чоекъ, що да ме научитъ! Немамъ майка, немамъ татко, немамъ родъ, роднина, та да ме научетъ, мори душо, како да те земамъ! . . . Чекай, я да е посвирамъ малу, таа ако ме любитъ, кье дойдитъ да се видиме (свири съ кавала сжщата пѣсенъ). Татко е, майка е, ми се вигяатъ добри люгье, а братъ ѝ отъ нашата вера е току речи. Юнакъ дете е било, сумъ слушалъ. Да му алалъ, така требитъ! Юнаци, юнаци требитъ да бидиме, та така саде кье се ослободиме побърго. . . Кье пуцямъ стройници, кье имъ я посакамъ, белки кье ми я даатъ. И защо да ми я недаатъ. . . Пъкъ и не сумъ толко сиромавъ. . .

Цвѣта. (Запѣва по отблизо).

Донесите ѝ първото либе
Болаки людо, море, кье станитъ.

Спасе. (Подскача). Брей! та ме нагази! . . . що праамъ сега? Ахъ! Ето я, а! (подига се на прѣститѣ). Колко е лична! Ахъ, мори душо! сега кье те прашамъ! . . . али стой да ѝ се скриямъ. (скрива се задъ колюситѣ).

(Влиза Цвѣта).

ЯВЛЕНИЕ VI-то.

Цвѣта (сама).

(Като чуни лешници съ зжби). Пъкъ колку благи са! Можитъ за то са благи защо са негой; пъкъ како можеше да и стретитъ, и да имъ дайтъ лешници? . . . Колко ми горитъ лицево! и како силно ми затупвитъ сърцево, кога си помислямъ за него. Ахъ, да можиме да се земаме со него. Ей! кога свиреше, сърдцево ми го трупеше. Да можитъ али ме сакатъ? Ахъ, блазе на та щю кѣ го земитъ, е за-видувамъ. Кой знае, майка и татко за кого кѣ ме даатъ? Кой знае, каковъ кѣ бидитъ? Пусти адетъ, срамота било момичето да кажитъ, оту ового го сакамъ, а оного го не-кюмъ! А да не е то, би рекла на майка и на татка, оту го сакамъ. (скършва лешникъ, намира го че е цървливъ; плюва). Акхъ, ахъ! колкавъ цървецъ! ама, овчарче, вакви лешници ми пракашъ со цървци? . . . Пъкъ той не билъ внатре. Овчарче, меракотъ, що ми го кладе, кѣ ми изедитъ сърдцево, ко овай цървецъ, що го изелъ лешниковъ. . . . Засвире пакъ се замълче; я рекофъ, оту кѣ го найдамъ и кѣ го уплашамъ; и белки. . . У! що сакамъ да збор-вамъ вака? Ако ме чуетъ майка, тежко мене, кѣ ме оте-патъ. . . Ихъ, да дойдитъ отъ некаде да се видиме, арно кѣ бидитъ. (Затананиква си. Овчара я приближава).
(Влиза Спасе).

ЯВЛЕНИЕ VII-мо.

Спасе и Цвѣта.

Спасе. (Уплашва я). У!

Цвѣта. А! леле! . . .

Спасе. Щю прайшъ овде, мори душо?

Цвѣта. И, бре, Господъ те отепалъ, колку ме уплаши!...

Спасе. Де, мори стоко, толку си плашлия?

Цвѣта. Ми излета сърцево.

Спасе. Толку много се уплаши, джанамъ?

Цвѣта. Ами како не кѣ се уплашамъ? И ти да си и ти кѣ се уплашишъ.

Спасе. (Като я приближава, а тя отстѣпва). Щю богашъ, мори яребицо, щю бегашъ?!

Цвѣта. Како не кѣ бегамъ?! . . . Щю си гяволъ ти. . .

Спасе. Не плаши се, не, я люгѣ не ядамъ, не сумъ, ни вълкъ, ни мечка.

Цвѣта. А? какви очи имашъ. . .

Спасе. (Спуска се и я хваща за ржка). Стой!

Цвѣта. (Дърпа се). Бегай, бегай кѣ викамъ . . .

Спасе. Стой, душице, стой, кѣ те прахамъ за нещо
Цвѣта. Бегай, кѣ викнамъ! Пуцциме, пуцциме! (Тихо
изваква). Таткоо, таткоо. . . .

Спасе. Слушай, слушай, ти се моламъ.

Цвѣта. Бегай, пуцциме!

Спасе. Кажи ми, душо, али ме сакашъ да се земаме?

Цвѣта. Како? . . Пуци ме, пуци ме, бре, кѣ не
видитъ некой.

Спасе. Никой нематъ; дури не ми кажишъ, не те пу-
щамъ. Кажи ми, али ме сакашъ?

Цвѣта. Не те сакамъ.

Спасе. Не ме сакашъ?! Я те любамъ и кѣ умрамъ,
ако не те земамъ. Голема севда имамъ по тебе.

Цвѣта. И я имавъ, ама сега, кога ме уплаши, ми го
остина сърдцево.

Спасе. Прости ме, душичко златна, прости ме; я на
шака го сторивъ, на шака.

Цвѣта. Аа, на шака?!

Спасе. Вистина ти велимъ, на шака, верувай! . Кажи
ми, севдо моя, що те прахамъ?

Цвѣта. Пуци ме едношъ, та после кѣ ти кажамъ.

Спасе. Кажи ми, та послѣ кѣ те пуцямъ (целува я).

Цвѣта. А?! . . не ти кажвамъ, когами прайшъ вака.

Спасе. (като я пуца). Я пакъ чуфъ . . .

Цвѣта. Що си чулъ ти?

Спасе. Чуфъ, се що зборвеше овде.

Цвѣта. Кога? . .

Спасе. Сега, кога беше сама.

Цвѣта. (Съ приструвка). Нищо не сумъ зборвала я.

Спасе. Ти си знайшъ що си зборвела, ама не са-
кашъ да ми кажишъ.

Цвѣта. Ти отъ кай чу пкъ? . . .

Спасе. Я бевъ скриенъ онде, (посочва) во жржна.

Цвѣта. Види ведношъ що гяволъ. . . .

Спасе. Я те видовъ, кога идеше и се скривъ.

Цвѣта. Мамишъ! Закълни се!

Спасе. Не те мамамъ, море ягне, жими тебе.

Цвѣта. Закълни се во господа . . .

Спасе. Жи ми господъ, верувай ме, жи ми тебе!...

Кажи ми, али да верувамъ, во то що зборвеше?

Цвѣта. Ако секашъ, верувай.

Спасе. Да верувамъ? . . .

Цвѣта. (Услушва се). Бегай, идетъ, татко, стрико, бегай! . . .

Спасе. (като и дава лешници). На, за тебе сумъ и бралъ. Да верувамъ? (Тя взима лешницитѣ : двамата готватъ се да бѣгатъ).

Цвѣта. Вервай, я те имамъ на сърдце. (Излиза).

Спасе. Ахъ, бре, душо златна! (Излиза).

(Притъмнява, силенъ вѣтъръ, облаци, гръмотевици).

(Влизатъ : Траянъ, Богданъ, Дуко и Благуна)

ЯВЛЕНИЕ VIII-МО.

Траянъ, Богданъ, Дуко и Благуна.

Траянъ. Айде, люгъе, да се стегниме сега, та по бѣргу да я свършиме работава, оту време не останвитъ, пѣкъ изъ лоши места има да вървиме.

Богданъ. Требитъ, требитъ, оту арамии сега колку да ми сакашъ иматъ, пѣкъ и времево глеамъ кѣе се расипитъ. (гръмотевица).

Дуко. Чункимъ не довършена не мойме да я оstayме.

Траянъ. Арна работа, леба ми; утре требитъ да идеме пакъ; малу денеска отиде денотъ бадияла, туку и утре.

Дуко. Защо бадияла?

Богданъ. Оту ангария работиме овде на Османъ Бега.

Дуко. Брей! Ами защо? . . .

Траянъ. Защо сите така му работаатъ; силенъ е, а пакъ каде е сила тамо прайна не е . . .

Дуко. А! я да знаефъ ичъ не работавъ. . .

Траянъ. Море, що се стори Цвѣта?

(Цвѣта запѣва :

Руса мома, Русинъ брала,

Русинъ брала, день гинала

Кай го брала, загинала.

Попаднала тжмна мжгла,

Та згрешила пжтищята.

Я престретилъ младъ овчаринъ.

Руса мома му зборува :

„Ти се молямъ, младъ овчарче,

Да м' отнесишъ дори дома

Кѣе ти дамъ тнока риза,

Майка ленена кошула

А мой братецъ тнока пушка.

А овчаротъ и говори:
„Ай ти, моме, русо моме,
Твойта кука е далеку
За то моме кѣ те носамъ
Во моята кошарица.

(Всички слушатъ съ напрегнато внимание)

Благуна. (като я съглежда). А, ето каде била.

Богданъ. Та денеска е многу весела, туку на добро да е.

Благуна. Не е убоо толку, ама. . .

Дуко. Иокъ, не било убо! ами како е убоо! кога е чоекъ жалвовитъ, кога плачитъ? али малу плачине и търгаме мжки.

Благуна. Спроти глаа излагатъ тоо, пѣкъ и змия се потокми да я укасаѣ.

Траянъ. Пѣкъ ти, мори жено, се кѣ најдишъ нещѣ да гаташъ; женски рабокѣе. (къмъ Цвѣта). Цвето! ела кърко, ела да поработае малу, пакъ да си оѣме по-бърго.

(Влиза Цвѣта).

Я В Л Е Н И Е VIII-мо.

Сжщитѣ и Цвѣта

Цвѣта. (като чупи лешници). Зеръ вие фатифте да работате?

Благуна. Ами, ами, кърко. Ами кой ти даде лешници, мори стоко?

Цвѣта. Нико и Гюре, майко; и много убай лешници, мошне благи.

Траянъ. А, елбете, много благи; можитъ за тоо, защо е бралъ овчаротъ.

Цвѣта. (съ приструвка). Кой овчаръ?

Траянъ. Той, щѣ дойде прегѣе овде.

Богданъ. Море, той фати да се въртитъ околу насъ, ама на добро да е.

Дуко. Ко младъ чоекъ, елбете.

Благуна. А, тебе како ти уйдисветъ! (чува се гърмежъ отъ пушка).

(Всички уплашени), Брей!.....

Траянъ. Щѣо кѣе е ова? (чува се втори гърмежъ).

Богданъ. Море, щѣо се овиа пушки?;

Цвѣта. Надъ насъ поминаа куршумите и чинеа фиууу, фиу!

Благуна. (кърсти се). Господи, чувай не и брани не;

Дуко. Що се уплашите и вие? кой знае, ловджии са, и!

Благуна. Како, море синко, да се не уплашиме.

Траянъ. Ко отъ мартинка пищеее куршумите; турците и на людье ферлаатъ. (още два гърмеже единъ подиръ други). Легните, людье, оту кье не отепаатъ. (всички легатъ, освенъ Дуко).

Дуко. А! али немамъ я една мартинка, та да имъ пуцьямъ неколко куршуми.

Блабуна. Малчи, синко, турци са, легни!

Траянъ. (Къмъ всички). Лежите и малчите. оту па лошо ми се глеатъ.

Благуна. Куршумъ да го отепатъ той що фърлятъ, очите да си истератъ да дайдъ Господъ.

(Влиеатъ: Османъ-Бегъ, Расимъ, Шефкия и Исмаилъ).

ЯВЛЕНИЕ IX-то.

Сжцитѣ, Османъ-Бегъ, Расимъ, Шефкия и Исмаилъ.

Османъ-Бегъ. У! Бре гяуръ!!

(Всички уплашени, освѣнъ турцитѣ: Ааа! ставагъ).

Османъ-Бегъ. А, вака жниете нивата моя, оръ?!

Расимъ. Тие гяури си легнале да спиятъ!!

Траянъ. Ама, ага, фърляше некой.

Османъ-Бегъ. А! . . . Фърлялъ.

Богданъ. И куршумите пишкьея преку насъ.

Османъ-Аегъ. Бошъ лафъ! . . .

Благуна. Да имъ се исушитъ ржката, кье на отепаа.

Шефкия. (Къмъ Благуна). Малчи ти, мори гяурко, кой си арджитъ куршумотъ на васъ?

Дуко. Ама, вистина, фърлае на насъ, ко на нишанъ.

Исмаилъ. (Къмъ Дука). Сусъ, бре кьелешъ, кой ти прашалъ тебе!

Османъ-Бегъ. (Къмъ Траяна). Оръ Траянъ!

Траянъ. Поели, ага.

Османъ-Бегъ. Убаа кьерка имашъ, оръ, жими вера.

Траянъ. Е, убаа е ага, не е мамейнца (другигъ българии уплашени А!).

Османъ-Бегъ. Да давашъ, оръ, да носимъ на чифлиготъ. На гости кье земамъ (къмъ Цвѣта). Сакашъ, мори гяурко?

Цвѣта. Како?! У турчинъ на гости не одамъ я!

Благуна. У! ага, що е той зборъ? . . . али си го пуцьямъ момичето!

Османъ-Бегъ. Къе пущъишъ, мори гяурко, кърката
Цвѣта. (Уплашена, плачееки) Майко!

Расимъ. Анжмка къе те правимъ на Османъ-Бега.
мори, щьо плачишъ?

Дуко (сърдито). Щьо! ага! седите мадро!

Благуна. (къмъ Дука). Малчи, синко, со добро!

Шефкия. Анжмка, мори, къе правимъ, къе ядишъ,
къе спиешъ.

Цвѣта. (плаче). Я сумъ рисянка, нейкъомъ!

Османъ-Бегъ. Айде со добро, оту со лошо къе би-
дить!! . . .

Благуна. Вие, навистина, зборувате али на играчка?

Османъ-Бегъ. Како, мори, на играчка? Къе давашъ
момата, къе турчимъ!

Влагуна. Леле! Господи! Къерко?!

Цвѣта. Майко! (прѣгръщатъ са: Благуна и Цвѣта.)

Траянъ. Ага, саде тоо неможитъ да бидить!

Дуко. (Ожесточенъ къмъ турцитѣ). Щьо сакате да прайте
Вие, кучиня?!

Османъ-Бегъ. Бре! (къмъ другаритѣ си). Аль бу свиня
бре! (Другитѣ турци хващатъ Дука и го биятъ).

Дуко. (съпротивлява се). Кучиня, пущите ме, бре!

Османъ-Бегъ. (къмъ другаритѣ си). Фатите другите,
извайте ятаганите, и кой прави инатъ. колите. (Турцитѣ
биятъ селянитѣ. Всичкитѣ българи пищятъ.)

Траянъ. Щьо е ова да видить Господъ! . . .

Османъ-Бегъ. (Дръпнувайки Цвѣта изъ ржцѣтъ на май-
ка ѝ). Хайде, мори гяуворко!

Цвѣта. Леле! Майчице, леле! загинафъ.

Влагуна. Цвето, къерко!

Траянъ. Офъ, къерко! . . .

Дуко. Сестро, немой, удри, недавай се!

Цвѣта. Брате, татко, стрико, откинете ме! (Българитѣ
впусчатъ се къмъ турцитѣ. Турцитѣ навъртватъ пушкитѣ).
Стойте тамо!!

Османъ-Бегъ. (Отвлича Цвѣта). Сусъ!!

ЗАВѢСАТА СЕ СПУЩА.

II-ра Сцена

Сцената прѣдставлява гора, прѣз която върви пъкъ за къмъ чифлика на Османъ-Бега. Чува се блѣние на овце и дръккане на звънци.

ЯВЛЕНИЕ I-во.

(Влизатъ — I овчарь и II овчарь).

I-й Овчарь. Ами кжде одеа тие кучиня, бре брате?

II-й „ (подсвирнува). Зерь требить прашанье за то?

I-й „ Османъ-Бегъ иматъ нивье ова стърна, та можить да дошолъ да и разглеатъ.

II-й Овчарь. И за то, ама и за друго, бе брате.

I-й „ Можить за да видетъ, али сме пасиле въ нивните нивье.

II-й Овчарь. (Смѣе се). Ха, Ха! . . , та ние не сме гояда та да пасиме, бре!

I-й Овчарь. А, бре, не ние, ами овците да пасетъ.

II-й „ А, то другъ есапъ, така кажи.

I-й „ Я много се уплашивъ.

II-й „ А, за плашенье, щьо стока, сме остай се, врапче да прелетатъ ние, на (като показва съ ржка) ардалъ!..

I-й Овчарь. За страфъ е, бре брате, не е играчка; сите най лошите кървници се.

II-й Овчарь. (Настърна). Ето съ той страфъ кье търгаме ощье много.

I-й Овчарь. Е, кажи, погодивъ, защо дошле агите по поле сега во ова горещина?

II-й Овчарь. Не. . .

I-й „ Е, кажи ти, заощо?

II-й „ Сега е жетварско време. Аргати и мжжи, и жени, и момички е пълно по поле. Летно време селските кукъи запустуваатъ, а полинята оживуваатъ. Турците са кучиня, поганска вера; ти одатъ по поле гьо за да разгледаатъ нивьето свой, а идетъ за да гледаатъ по убайте невести и момички и после. . .

I-й Овчарь. (Уплашено извиква). А! . .

II-й „ Щьо е, бре?

I-й „ Шумить нещо. . . (трепери).

II-й „ (Като гледа къмъ колюситъ). И, язкъ да ти е! . . . ко заекъ се плашишь. . .

I-й Овчарь. Щьо е, бре?

II-й „ Магарето твое, тебе те барать. . .

I-й „ Ама то е?

II-й „ То е зеръ! бре, пкъкъ толко страшливъ не сумъ видель. . .

I-й **Овчарь**. А, бре, денеска ни го нематъ Спасета...
Що се стори?

II-й **Овчарь**. Али знамъ! Можитъ покрай нивъето и паситъ овците.

I-й **Овчарь**. Той мутлакъ требитъ да се въртитъ покрай нивата, кжде жниетъ момичето на Траяна. То момиче му влегло в'око, вчера лешници целъ день бра за него.

II-й **Овчарь**. Иматъ право. . . Ние съ тебе си избрафме по една; айде и той да си изберитъ. . .

I-й **Овчарь**. Ние прибързафме съ тебе, та зедофме много църни, а той кже зематъ по убаа отъ нашите.

II-й **Овчарь**. Оти, ти му завидувашъ?!

I-й „ А, бре, за завидвене е; ако го сакатъ та арно; момичето е ко симиче. . . (кикоти се).

II-й **Овчарь**. За обесване си. . . (Смѣе се). Остай ти е рабокъе. Сега тебе ти е редотъ, одей собери овците и дотерай навамо.

I-й **Овчарь**. А, чинитъ тамамъ времето приближува за да си ойме. (Излиза).

II-й **Овчарь**. (Самъ). Страшно будалищье, брей! и страшливъ до край. . . Асли така си е: чоекъ, що нематъ мжжко сърдце неможитъ да иматъ и здравъ умъ. . . . Страшливия чоекъ неможитъ да мислитъ. . . Отъ страфъ му искоквитъ сърдцето, а отъ то му искоквитъ и чивията... А, бабанъ, Спасе, навидумъ нищо чоекъ е. . . Ти се чинитъ, оту нищо незнайтъ, а той що гяволъ е, що глаа носитъ... Малу сборвитъ, ама секой лафъ на мѣсто го кажвитъ. . . Да му е авалъ, ето отъ такви кже има спаси-богъ за народотъ, а отъ овай тиквеникъ, будалщъилоци и друго нищо...

ЯВЛЕНИЕ II-ро.

I-й и II-й овчарь.

II-й **Овчарь**. Що е, бре?!

I-й „ О-о-остай и . . . се . . . ло-о-шо!

II-й „ Оти, бре? Кажи. . .

I-й „ Чу-у-фъ. . . пи-и-щитъ некой!

II-й „ А, си чулъ.

I-й „ Вистина, бре! . .

II-й „ Море, малчи тамо витосай се . . . си чулъ ветъръ. . . Кой-знайтъ, я овците блеале, я магаринята рикале, а тебе ти се сторило, оту пищитъ некой. . . Айде одей собери овците, та не играй играчки . . . да не-те ждрапнемъ съ стаповъ.

I-й Овчарь. (се готви да излѣзе). Ама . . (Цвѣта плаче съ ласъ).

II-й Овчарь Вистина, бре, щѣо кѣе е ова? . .

I-й „ Али знамъ.

II-й „ Хайде да пойдиме да видиме кой е . .

I-й „ А, али идамъ?!

II-й „ Айде, бре, не страши се . . да видиме, ако е иктизайлия за нещѣо кѣе му поможиме . . убо нещѣо е во лошъ сатъ да помогитъ чоека на чоека . . Айде! (Излиза).

I-й Овчарь. (Излизающъ) Ама . . (Излиза).

II-й „ (Отъ вѣнъ). Айде, бре! и, да ти е язъкъ за бойотъ! . . .

(После малко врѣме влизатъ исплашени първия и втория овчарь; вѣтъръ, гърмотевица).

ЯВЛЕНИЕ III-то.

I-й и II-з овчарь.

II-й Овчарь. А, брей! щѣо кѣе бидитъ то?

I-й „ Виде? кога ти велевъ я.

II-й „ (Като гледа къмъ мѣстото отъ гдѣто влезохъ). Гледай, гледай! . . . Брей! . . .

I-вий Овчарь. Бегай, да бегаме, да непатиме некая бела . . . Бегай! . . . (излиза).

II-ий Овчарь. Емъ конъ насъ идатъ; чекай и я да се скриамъ . . . (скрива се).

(Отъ вѣнъ плачѣтъ на Цвѣта става се по силенъ; слѣдъ малко врѣме влачена отъ Османъ-Бегъ и Расима съвсемъ отпаднала влиза, а слѣдъ тѣхъ Щевкия и Исмаилъ).

ЯВЛЕНИЕ IV-то.

Цвѣта, Османъ-Бегъ, Расимъ, Щевкия и Исмаилъ.

Цвѣта. (плачейки вика). Офъ . . . майко!

Османъ-Бегъ. Сусъ, не викай, . . . олу овде пирчиня / кѣе правамъ . . .

Цвѣта. (Примира). Офъ! (пада).

Османъ-Бегъ. (Зъркналъ на Цвѣта). Брей! кѣе умри тая гяурка!

Всички: Щѣо? . . .

Османъ-Бегъ. Вода, вода (къмъ Цвѣта). Слушай, мори гявурко! . . .

Щевкия (като донася вода въ фесѣтъ си). Ето, вода кардашъ . . .

Османъ-Бегъ (като я прърска). Стани, мори гявурко. . . . (Разлютенъ хваша Цвѣта и я повлича за ржка). Кревайте! Ако не оживитъ, кѣе фърлиме во трапотъ та свиня (всички бързо я завличатъ и излизадъ, а послѣ малко влизатъ I-вй и II-рй овчаръ).

ЯВЛЕНИЕ V-то.

I-й и II-й овчаръ.

I-вй **Овчаръ**. Виде? (трепери отъ страхъ).

II-рй „ А, видофъ видофъ, ама чие ли беше то момиче? ахъ, кутрото?

I-вй „ Е, да чуватъ господъ . . .

II-рй „ Ето защо ти одатъ по поле тие мърсни кучина! . . .

(Влизатъ търчишкомъ Спасе и Дуко).

ЯВЛЕНИЕ VI-то.

Сжщитѣ Спасе и Дуко . . .

Дуко. (отпадналъ) А, сестро таксиратлия! (пада уморенъ, а овчаритѣ се исплашватъ).

I-вй **Овчаръ** (уплашено извиква). А! . . . Бегай!

Спасе (къмъ овчаритѣ). Братя, търчайте помогите оту моето сърдце ми го зедое! . . . (къмъ дука) Дуко брате, стани (подига го).

Дуко (като става и съ нови сили се спуща напърдъ). Айде, братя! . . . Сестро! . . .

Спасе. (като се забързва полиръ Дука). Ахъ, кучиня мърсни! . . .

II-рй **Овчаръ** (къмъ първия). Айде, бре!

I-вй „ Бегай, бела!! . . .

II-рй „ (плухва на първия). Язъкъ,! . . .

ЗАВЪСАТА СЕ СПУЩА.

ПРО ДЪЙСТВИЕ.

Селска стая отъ домътъ на Дѣдо Кузмана баща на Траяна и Богдана и дѣдо на Цвѣта. Огнище, огънь до него гърне. Надъ огнището виси верига. Отстрани врата на срѣщната страна килерче; баба Кузманица. ту бърка въ огънътъ, ту шета изъ стаята, като често охка. Вечерь: Вънъ тъмно. Отъ врѣме на врѣме вѣтъръ, светкавици и гръмъ.

ЯВЛЕНИЕ I-во

Баба Кузманица.

Охъ! . . . Охъ! . . . (Сѣда). Опустелъ му и живото-тотъ! Неидетъ пуста умирачка да ме зематъ! се наситифъ векъе. Охъ! . . . Какви мжки сумъ търгала, се чудамъ, како не сумъ умрела до сега. . . . Охъ! . . . и кой знае какви мжки има оцъе да търгамъ. . . . Ей! гиди животъ нашъ! . . . Ишчекавъ жива и здрава дури синоите си ги оженавъ, ама що марифетъ; сега да имъ gleамъ греойте, како се мжчатъ сиромасите, за да не ранатъ насъ, старите и дечинята. . . . Охъ! . . . Охъ! . . . Пъкъ и борчой наредифме не малу; току растатъ файде-на-файде, како кве се изплататъ, ичъ незнамъ? Пустѣ мжки наши! . . . (гърмотевица и свѣткавица). Охъ! . . . Охъ! . . . Пъкъ и логъево що се забавѣа, що не си дойдоа по-рано? Агинската работа никой пжтъ не се довършуватъ. . . . ке и фатитъ лошо време. Охъ! . . . Охъ! . . . (вика). Невесто, невесто! кжде отиде пъкъ таа? (като поглежда къмъ стомнарника). А-а, на вода ошла; сурой дървата, остана граотъ неваренъ, кой ти глеатъ друго! . . . Охъ! . . . Людъето кве дойдатъ уморени, кве сакаатъ да вечераатъ и да си легнатъ. . . . Охъ! . . . А старецотъ що ли се забай ова вечеръ? Чудна работа! Не си глеатъ старостъта, ами ти шетатъ накньо врѣме. Gleамъ кве испълнитъ некой трапъ, кве ме претечитъ; Е, що търгалъ и той кутриотъ дури да изранитъ децата свой. . . . Охъ! . . . (влиза Митра съ стомни врацъ).

ЯВЛЕНИЕ 2-ро.

Баба Митра и Кузманица.

Митра. Уфъ! . . . капнавъ!

Б.-Кузманица. (като се обръща). Невесто, ти си?

Митра. Я сумъ, майко, я сумъ.

Б.-Кузманица. Негоритъ огновъ, мори невесто, щьо да му чиниме?

Митра. Господъ го запустелъ. Ощѐ не е варенъ граотъ?

Б.-Кузманица. Не е, не е. Ела дуни малу, оту душа немамъ векъе.

Митра. (Като духа въ огънъ). Сурой дървата, мори майко, та за то негоритъ.

Б.-Кузманица. Охъ! . . . Охъ! . . .

Митра. Щьо ти е, майко? Щьо ти е? Да не си болна нещо?

Б.-Кузманица. Не, мори кърко, не, току така си ячамъ, остарефъ, кърко!

Митра. Крепи се, майко, крепи се, дури да оженишъ внучиня и на стари години да се порадвишъ малу.

Б.-Кузманица. Ево се крепамъ, мори невесто, току... не ме държетъ векъе нозиве. Охъ! . . .

Митра. Щьо се сакалдисувашъ, мори майко, биди си раатъ; ако не можешъ да работашъ, седи си; никой не те тератъ да работашъ. Ти далъ господъ синчиня, мнучиня, снай. . .

Б.-Кузманица. Сполай ти, мори кърко, сполай ти, ама како да се не сакалдисувамъ, кога вигямъ, оту и вие не можите да привтасате, а пъкъ мене сърдцево ми се стегатъ. . . . Ахъ! пуста младостъ, како летна, ни видена, ни чуена. Охъ! . . .

Митра. Али мало си се мачила на времето, та и сега накъ да се мачишъ, не чинитъ?

Б. Кузманица. За мака сме родени, мори невесто, мори кърко!

(Влизатъ гонящи се Нико, Гюре и Арсе).

ЯВЛЕНИЕ III-то

Сжщитъ, Нико, Гюре и Арсе.

Нико. Дай ми лешниците, дай ми, текъ беа.

Арсе. (Като бѣга и се скрива въ едно кьоше). А, не

чифъ бея, чифъ. (Нико и Гюре грабатъ му). Олеле, олеле, мийко.

Митра. Що е то, бре кучиня, ни-едни? (разтървява ги) Остайте го, бре, остайте го, оту кье ве биямъ.

В. Кузманица. Не мойте, бабинъ, не мойте, биро, не карайте се.

Гюре. (плачееки). А, мори, бабо, той ми украде лешниците.

Митра. И! . . . колкай суртици сте, со малиотъ се задирате. (Мучатъ крави, блъятъ овце). Ете гоедата дошле кье напраатъ некая пакостъ (къмъ Ника). Айде ти, бре суртукъ, предъ мене, со малите играшъ. (къмъ баба Кузманица). Майко, потприбирай во огнонь да се сварить граотъ по-бъргу (излиза).

Б.-Кузманица. Ж-ж, невесто (като духа на огъня).

Б.-Кузманица. Ела ми, синко, ела ми при баба на skutъ . . . (Арсе отива при баба си и сѣда на скута ѝ).

Б.-Кузманица. (милва го) О, сугаренцето. . . . Охъ!

Гюре. (Огъ далече къмъ Арсета). Арсе, ела да играме чифъ, текъ.

Арсе. А, нейкумъ, ти си иляджия.

Б.-Кузманица. (къмъ Арсета). Седи ми, биро, седними. Охъ, бабиното детенце (милва го).

Арсе. Бабо, кажи една приказма, бабулето.

Б.-Кузманица. Кье ми ти кажамъ, синко, кье ми ти кажамъ биро! (Хваща му двѣтѣ ржцѣ и ги мърда и на горѣ и на долѣ една по една). Китири, китири ржчиня, прела баба вретенца, си и клала на полица, дошло маче лизнало, дошло куче гризнало; читъ пустина, оцъ щюрина. (Гюре и Арсе смѣятъ се). Ха, ха, ха и пр.

Б.-Кузманица. Офъ леле.

Арсе. Кажи, бабо, оцъе една, кажи!

Б.-Кузманица. Чекайте бабинъ, чекайте, оту огнонь негорить. Офъ! Кье дойдить татко ти, стрико ти, кье сакаатъ да вечераатъ, пкъ да си легнатъ по-бъргу, оту измъчени съ денеска (къмъ Арсата, като го остава на страна) седни овде, синко, да дунамъ во огнонь. (Зима стомне съ вода и сипва въ гърнето, пакъ остава стомнето и шѣта на горѣ на долѣ и пшка). Офъ! офъ леле!

Гюре. Я кье имафъ пойкье лешници, ама турци имаше горе, во леските, та не собравъ.

Б.-Кузманица. Кжде имаше турци, бре синко?

Гюре. Ей тамо горе, во лескине на ридонъ.

Б.-Кузманица. (На себе си). Турци, турци виделе!

(Влиза Дѣдо Кузманъ).

ЯВЛЕНИЕ VI-то

Д.-Кузманъ. (Като гледа сърдито на назадъ). И! магариња ни — едни, да имъ е язакъ! За пари верата си я менуваатъ, язакъ!

Арсе и Гюре (пуцатъ се къмъ Дѣдо Кузмана). Дѣдо, дедо, щѣо ни носишъ?

Д.-Кузманъ. Нищѣо, биро, нащѣо, На ви по една круша.

Б.-Кузманица. Щѣо си се разлутилъ така, бре старо? Камо ти доборъ вечеръ?

Д.-Кузманъ. Доборъ вечеръ, старо, доборъ вечеръ. Се разлутифъ, та кѣе си пукнамъ отъ мжка.

Б.-Кузманица. Защѣо?

Д.-Кузманъ. Защѣо, нопаклокъ!

Б.-Кузманица. Еле, еле?

Д.-Казманъ. Ошолъ в'градъ коджобашияна и Попонъ и за пари се посърбиле.

Б.-Кузманица. Та, како така?

Д.-Кузманъ. Е. така, си е менале верата.

Б.-Кузманица. Се потурчиле?

Д.-Кузманъ. Бетъръ отъ турци станале!

Б.-Кузманица. Ами кой имъ далъ пари, море старо?

Д.-Кузманъ. Зеръ незнайшъ? Консулата Сърбски, за да кажуваатъ, оту са Сърби, а не Бугари.

Б.-Кузманица. Ихъ, язакъ да имъ е!

Д.-Кузманъ. Язакъ, емъ големъ язакъ; за коджобашията, и така-и-така, ама за попотъ, за то магаре дърво, дърво требитъ; убо е да му я искубамъ брадата.

Б.-Кузманица. Ами требеше той да го сторитъ тоо?

Д.-Кузманъ. Море, той е за обесуванье, ама нема кой; да видитъ той како си я менуватъ верата за пари. Ето ти сега работа за судойте; али имашъ пари за рушветъ. И мене ме викна Консулата и ми кажуваше, оту ние сме биле Сърби, емъ стари Сърби, защо Сърбите славеле слава и ние сме славеле слава.

Б.-Кузманица. Каква слама, море старо?

Д.-Кузманъ. Не, мори стара, слама, не! ами слава, слава; кога чиниме св. Никола, али Петровъ-день, али Митровъ-день, това велятъ Сърбите: „славиме славу“.

Б.-Кузманица. А, ами после щѣо ти рече Консулата?

Д.-Кузманъ. Ми даваше пари да се подпишамъ на сърбско.

Б. Кузманица. Ти дааше пари? . . .

Д.-Кузманъ. Ми дааше, ама я му и вративъ и му рековъ, оту за пари верата не си я въртамъ; я не сумъ, ко овие магариня коджобашии, попои; греота е отъ господа да се киниме на парчиня. . . . И него попъ го стори Владикатаа. За свинбите не чинитъ той едепсасъ.

Б.-Кузманица. Незборви така, старо, кье те фатитъ некой гревъ, попъ чоекъ е.

Д.-Кузманъ. Гяволъ чоекъ е, ощье рогой и опашка му се ексикъ. Ахъ, веричката негоа.

Б.-Кузманица. (слъдъ дълга пауза). Море, люгьево що сабае олку? (буря. светкавица, гърмотевица).

Д.-Кузманъ. Ичъ не знамъ како да ти речамъ, мори стара; я рековъ, оту дошле векье. Време лошо

Б.-Кузманица. Охъ! олку забанье не било други пжтъ (къмъ Гюрета) Гюре бре!

Гюре. Щьо мори бабо?

Б.-Кузманица. Имаа многу за жниенье, бре синко?

Гюре. Малу беше, бабо, малу. Айде одейте си, ни рекое, ние кье си дойдиме.

Д.-Кузманъ. Ами камо и да си дойдатъ.

Б.-Кузманица. Многу ми е гайле, туку Господъ да и вардитъ и да и чуватъ. Охъ!

Д.-Кузманъ. Кье имъ бериме гайлето, ами щьо кье прайме.

Б.-Кузманица. И какви сониця лоши вигямъ овие дни, туку Господъ на арно да и истератъ. Офъ!

Д.-Кузманъ. А, ветъръ се соницата, я неверувамъ.

Б.-Кузманица. Охъ! не е дибъ за неверуванье, старо: сонотъ се истеруватъ на нещьо, туку болаки на добро да е.

Д.-Кузманъ. Щьо сонъ си видела, мори стара? Кажи каковъ да видамъ.

Б.-Кузманица. Ето каковъ е: Ко на една планина да бефъ; на планината пасеа овци, булуци, булуци, илядници; многу трева имаше. Отъ небеси се пушци единъ орелъ и грабна елно ягне отъ еденъ булукъ; кога слушамъ привикае, оту ягнето било отъ нашиотъ булукъ; после скокне овчарите и викнаа: уа! уа! отъ гласотъ се разбудивъ.

Д.-Кузманъ. А, нищьо.

Б.-Кузманица. Офъ! кьешкье така да е.

Д.-Кузманъ. (на страна). Не доборъ сонъ.

Б.-Кузманица. Многу ми е страфъ, ама господъ.

Д.-Кузманъ. За страой, за страой е, мори стара. Во турско сме, во пуста земя; зиме кье умриме за лебъ и отъ студъ, а лете така се топиме отъ страой и отъ мераци; туку господъ да ни е на помощъ.

Б.-Кузманица. Офъ! окутра му живототъ нашъ щю го живейме. Офъ! (силенъ вѣгъръ и гърмотевца).

(Влизатъ: Нико и Митра съ кобелъ въ ржцѣ).

ЯВЛЕНИЕ V-то.

Сжщитѣ, Нико и Митра.

Д.-Кузманъ. Щю се сториа люгьево, мори невесто?

Митра. Али знамъ, татко, многу се забаетъ.

Б.-Кузманица. Офъ, не е на добро ова забайнье.

Д.-Кузманъ. Чудна работа?

Нико. } (грабатъ на Арсета лешницитѣ). Дай ни, дай ни.
Гюре. }

Арсе. Олеле, олеле, майко, бабо!

Б.-Кузманица. Брей, брей, щю му прайте на детето.

Арсе. Лешниците пакъ ми грабатъ овие, бабо!

Митра. Пакъ се степафте, кучиня ни-едни?! (взима машата, гони ги, кого хване, удара го). Чекайте да ве науча како да живувате братски (бие).

Гюре. (Плачейки). Я не му грабефъ, мори майко.

Д.-Кузманъ и Б.-Кузманица. Прости ги, невесто, прости ги още сега.

Митра. (Ударя Арсето). На ти и тебе, шепарданъ, ни-еденъ. (Тримата плачатъ и се смѣятъ).

Д.-Кузманъ. Ето ти, по играчка и плачка.

Нико. Текъ беа, ама той не и дааше, бре дедо.

Арсе. А, бре, чифъ беа, а не беа текъ.

Б.-Кузманица. Айде не карайте се, бре биро, браќа сте, офъ!

Д.-Кузманъ. Нетребитъ да се карате, бре синчиня, нетребитъ; още отъ мали да се учите да се слагате, та кога кье порастите да живуате ко браќа, а не да се изделите на парчиня; отъ каранье нематъ айръ, синко! Тие пусти карайнци не сторие насъ да се тераме по судои. Да се слагаме, да бефме се слушале, не би било вака, турско, а сега сами би се поелале. Едни Сърби, други Гърци, други Власи, други Еврей за пари кье станатъ! се испокинафме! а, гледамъ мръсниотъ току не яватъ ко магариня; така некарайте се, та кога кье порастите да бидите юнаци, та земява да я откините отъ турците. Айде сега речите една песма, како щю ви учить даскалотъ.

(Нико, Гюре и Арсе запѣватъ)

Македоньо, майко мила,
Доста ти си спала;
Отъ теглила немашъ сила,
Многу си страдала.

Страдала си, мжченице.
Петъ векове цели,
А твойте синове сж
Сосемъ онемели.

Едни отъ техъ си продаватъ
Народътъ за злато,
А пъкъ другите, се даватъ
Во гнжното блато.

Ние растемъ, кѣ порастемъ
Кѣ станемъ юнаци,
Кѣ исколимъ сите турци
В' нихните конаци.

Д.-Кузманъ. Аферимъ бре, синчиня, да сте ми живи
(Кучетата лаятъ. **Гласъ** : Дедо Кузмане брей! Дедо Кузмане!).

Митра. (излиза на вратата). Кой викать? Кой викать?
(**Гласъ** : Богданице!)

Митра. Чуя.

(**Гласъ** : вѣ село турци дойдоа и единъ на конакъ у васъ
кѣ дойдитъ, да му пригответе вечера! Чу, али не чу?)

Митра. Чуфъ, чуфъ (врѣща се). Ето ти сега.

Д.-Кузманъ. Щѣо е, мори невесто?

Митра. Вѣ село турци дошле и еденъ у насъ на ко-
накъ кѣ дойделъ, та да му сготвиме вечера.

Д.-Кузманъ. А? Тамамъ работа, то беше ексикъ.

Б.-Кузманица. Да му се не видитъ и конакотъ. Офъ!
Се у насъ и пушяатъ на конакъ; ко анъ стана нашава ку-
кя. Вчера двайца беа, денеска пакъ. . .

Д.-Кузманъ. Ощѣ многу кѣ пушяатъ, мори стара,
ощѣ многу, на ли сме зжтъ со коджабашията.

Митра. Ни еденъ да не останитъ! Една вечеръ раатъ
не мойме да спиеме.

Д.-Кузманъ. Дошло да се търгатъ, кѣ търгаме; зе-
май постеля му тамо да легнитъ, да се скапитъ, да дайтъ
Господъ.

Митра. Отъ коя стърна да му постелямъ, татко?

Д.-Кузманъ. Отъ онаа стърна, оданде, одавде ние
кѣ спиеме. (кучетата лаятъ).

Митра. Ж! ето, тоо куче требитъ да идеть.

Д.-Кузманъ. Кучиня да му я ядетъ глаата, да дайтъ господъ, (отива къмъ вратата да го срѣщне). Пъкъ, навистина, да не го раздърпаатъ кучинята, та беля да си налепиме. . .

(Влиза турчина).

ЯВЛЕНИЕ VI-ТО.

Сжщитѣ и турчина (пиянъ).

Турчина. (разсърденъ). Щѣо не излезите, оръ, да вардите отъ кучинята, къд ме ядилъ.

Д.-Кузманъ. Да ти се многу години, ага, нашите кучиня на приятели нелаатъ. Пойли, седни, ага! . .

Турчина. Анасана, кяфиръ. Щѣо сте правиле за вечеря, оръ? Носите да вечерамъ овде.

Б.-Кузманица. Щѣо далъ господъ, ага, сега, сега кѣе приготвиме.

Турчина. А, ошѣе не сте зготвиле, бре гяуръ? щѣо чекате, кърстани? (удара Дедо Кузмана).

Д.-Кузманъ. Аманъ, ага, аманъ, сега кѣе бидитъ готоо.

Турчина. Айде чабукъ, сакамъ да ядамъ, кокошка да пържите. Жи ми вера, сите кѣе колямъ.

Б.-Кузманица. Сега кѣе бидитъ, ага, сега (тихо къмъ Митра). Невесто, пияно е кучено, пъкъ кокошка сакатъ.

Митра. Кѣе заколимe кокошка, щѣо кѣе прайме, да пукнитъ отъ нея!

Турчина. И алва сакамъ да прайте, ама да не го паржите со вашата масъ! да миете арно той, тиганотъ, зере, жи ми вера, коските кѣе ви кършамъ.

Д.-Кузманъ. Биди раатъ, ага, биди раатъ, се кѣе бидитъ.

Турчина. Гъиди домусъ! . . .

Д.-Кузманъ. (къмъ Митра). Невесто, айде, фати една кокошка за агава да го нагостиме.

Турчина. Айде, мори гаурко, чабукъ, чабукъ, оту чудо кѣе праамъ, гиди верата! Донеси, ести, ракия да пиямъ овде. (Баба Кузманица и Митра излизатъ).

Д.-Кузманъ. (къмъ Ника). Нико, подай го пагурчето, во долапотъ е, да се напиеме со агава. (Нико излаза и донася пагурчето).

Турчина. Носи да пиямъ, бре, кѣе ти . . . анасана. (къмъ Арсета). Ела ти, бре овде, кумита (къмъ Гюрета), а и ти, бре шейтанъ!

Гюре и Арее. (уплашени). Дедо, дедо! . . .

Турчина. Я не ядилъ деци, елате. бре!

Д.-Кузманъ. (Умилено). Елате, пилия, елате при агава, (Дѣцата отиватъ при дѣдо Кузмана).

Турчина. Елате при мене, бре домузъ! Защо ти не идель при мене, бре? Кажи де!

Арсе. (плачушъ). Ми е страфъ ага.

Турчина. Отъ мене, бре? Айде, утре кѣ носамъ на градъ.

Арсе. А, неидамъ.

Турчина. Защо, бре? Кѣ носиль при моите деци, тамо кѣ ядилъ пилафъ, алва, шекьеръ, (къмъ Гюрета), а ти идешъ, бре?

Гюре. А, и я неидамъ.

Турчина. Бакъ шейтанъ чоджукъ. Кѣ турчамъ, бре, жи ми вера. Айде въ градъ кѣ носиль.

Гюре. Некиме! Оджите викаатъ на джамиите ко мариня.

Турчина. (разсърденъ става да бие дѣцата) Бре кѣопекъ, писъ милетъ, комита гавуръ! (Арсе и Гюре избегватъ на вьнь плачуши).

Турчина. Сусъ, сусъ, оти кѣ ве колямъ!

Д.-Кузманъ. (като му подава пагурчето). Пойли ага, пойли, написе, нелюти се, деца са, не имъ врѣзви за кусуръ.

Турчина. Деца, а? Кой училь да сборви така?

Д.-Кузманъ. Напи се, джанамъ, напи се!

Турчина. Анасана, той таткото, деците, се комити.

Д.-Кузманъ. Не, джанамъ ага, шчо е той лафъ?

Турчина. Той кѣлешъ да речель таковъ зборъ? Той дете, ама татко му кѣ патить! Еденъ бегъ денеска го грабилъ еденъ гяурка на нивата да турчить я кѣ турчамъ сите, жими вера.

Д.-Кузманъ. (На страна). Грабиле момичка да турчатъ? (къмъ турчина). Напи се, ага, напи се! (силенъ вѣтъръ и грѣмъ).

Турчина. (като подига пагурчето). А, отъ той я не пиель, отъ той гяурите пиятъ. Носите овде со шише, шише; со бинликъ ракия сакамъ овде (хвърля пагурчето на страна). Кѣде ошоль той коконата? А, баргу викай овде да стоить диванъ предъ ага!

Д.-Кузманъ. Таа отиде да заколитъ кокошка. . .

Турчина. Сусъ! я оди да викашъ, да дойдить таа овде, а ти да колишъ той кокошка. Викай и той убавата кьерка шчо имашъ. Чапрасъ диванъ да стоить и двата.

Д.-Кузманъ. Не е овде, ага, на работа е таа; (на себе си) ахъ, пусти мжки наши!

Турчина. Викай! викай! чини щѣо ти велямъ, зере коски кѣе ти кършамъ! . . .

Д.-Кузманъ. (излиза до вратата и вика). Невесто! Невесто, ела вамо.

Турчина. (къмъ Ника). Носи овде ракия, бре, ти до-мусъ! Ай, кумита гявуръ, бакъ шинди. Крениль глаа той гауръ.

Д.-Кузманъ. (връша се). Офъ! Ага, кумити овде не-мать.

Турчина. Море, и деците си праиль кумити!

Нико. (Подава шише съ ракия на Дѣдо Кузмана). На, дедо!

Д.-Кузманъ. Пойли, ага, со шишево напи се.

Турчина. Анасана и деците си праиль комити, гявуръ. Кѣе бесимъ сите. Викай невестата да седить чапрасъ ди ванъ прѣдъ мене.

(Влиза Митра).

ЯВЛЕНИЕ VII.

Сжщитѣ и Митра.

Митра. Щѣо е, татко, щѣо ме викашъ?

Турчина. Ела вамо, мори, дай ракия!

Митра. У, ага, я кѣе готвамъ вечера, не можамъ.

Турчина. (Вдига пушката). Ела вамо?!

Митра. Татко!?

(Запжхтела влиза Баба Кузманица).

ЯВЛЕНИЕ VIII-мо.

Сжщитѣ и Баба Кузманица.

Б.-Кузманица. (Бързо и уплашено). Люгѣе, али не слушате?! . . .

Д.-Кузманъ. Щѣо е, мори жено, щѣо е?!

Митра. (Остава шишето). Майко?! щѣо се сторило?

Турчина. Брей!

(Дѣцата изпоплашени, плачатъ).

Б.-Кузманица. Леле, Траяница идетъ и плачить.

Д.-Кузманъ. Щѣо се сторило, мори? (излизатъ Дѣдо Кузманъ, Баба Кузманица и Митра).

Турчина. Давай ракия, мори, щѣо бегашъ?!!

(Влизатъ: Благуна плачуша съ расплетени коси, Богданъ, Траянъ, Митра и Баба Кузманица).

ЯВЛЕНИЕ IX-то.

Сжщитѣ, Благуна, Траянъ и Богданъ.

Благуна. (Плачуца). Леле, кьерко, леле до Господа! Цвето, щѣ ти било пусто пишано.

Б.-Кузманица. Щѣо е, мори Траянице? Офъ! Камо ви я Цвета? . . .

Благуна. Цвета, майко, турци ни я грабнаа?! . .

Б.-Кузманица.

Д.-Кузманъ.

Митра.

} Щѣо?! турци, Цвета е грабнале? . .

Д.-Кузманъ. Офъ, я сиромафъ! (плачущъ) Цвето! чедо! (къмъ Траяна). Синко, щѣо таксиратъ не найде! . . Бърго кажи на укуматъ!!

Турчина. (На себе си). Не бу, шашарма?! . .

(Влизатъ: Дуко и Спасе).

ЯВЛЕНИЕ X-то.

Горнитѣ, Дуко и Спасе.

Д.-Кузманъ. (къмъ Дука). Синко, али си живъ?

Дуко. Живъ сумъ, дѣдо, живъ, ама защѣо сумъ.

Траянъ. Щѣо сторифте. Али не моживте да я откините? . . .

Спасе. Ахъ! . . Не можефме нищѣо да напраиме.

Б.-Кузманъ. Търчайте при валията и при Консулите да кажите за нашиве мжки щѣо и търгаме.

Дуко. Ако не свършиме нищѣо при валията и при Консулите, тогай? . . ,

Спасе. Така и така сме и клале глайте в'торба, али кѣе я откиниме, али кѣе умриме мжжки! Ясь сумъ со тебе.

Дуко. (Разаряно). Хайде, брате!

Турчина. (Сърдито става). Не бу, бе, шашарма? (къмъ всички). Я, вечера сакамъ! . . .

Дуко. Щѣо, баратъ овой песь овде? (къмъ турчина). Щѣо сакашъ ти, бре куче?

Турчина. Вечера, бре домусъ, ракия!

Спасе. (Като хваща турчина). Надворъ куче, да те нематъ овде (избутва го. Всички мжже биягъ турчина).

Дуко. Айдете да му светиме масло, баремъ на овой?

ЗАВЪСАТА СЕ СПУЩА.

III^{ТО} ДЪЙСТВИЕ.

Сцената прѣдставлява стая въ чифлика на Османъ Бега. Сутринъ. Цвѣта, уморена отъ тѣга, е задрѣмала на миндерлъка.

ЯВЛЕНИЕ I-во.

(Цвѣта сама).

(Бълнува). Майчице! (стреснато се сепва). Майчице, турци идатъ, леле! . . . Офъ, кѣде сумъ я? (разглежда на около). Турска кука?! . . . (плаче). Офъ, пусти животъ мой! . . . Майко, кѣде си да ме видишь? . . . Брате, защо не дойдишь да ме откинишь отъ мръсни, погански рѣце?! Татко, златенъ татко, али барашъ чаре за да ме извадишь отъ ова пуста кука? . . . Ахъ, тежко мене, я сирота?! Загинафъ!?! . . . Младостъта така ми пойде! . . . Ами. . . честъта, . . . честъта моя?! . . . Охъ, Господи, али глеашъ отъ небеси патилата ми? . . . Що грефъ сумъ сторила, та овие мѣки за мене?! Офъ, пусти таксиратъ мой! . . . Ахъ, защо сумъ се родила момиче во ваква пуста земя?! . . . Кѣе ме потурчатъ?! . . . Леле, господи, земаймия душава побѣргу, сега сакамъ да умрамъ!! . . . Туркина да бидамъ?! . . . У! чувай ме, господи, умирамъ, ама туркина не станвамъ! . . . Не, то саде не мойтъ да бидить! . . . Не! . . . Майчице, татко, Дуко, братенце мое, каде сте? . . . Майко, защо ме роди момиче? . . . (Замислюва се). Не! я требить да излезамъ отъ овде, да избегамъ! (отива къмъ прозореца). Ахъ, сѣнце, ти, господоо око, ти се молямъ, кажи за мойте мѣки. Ти ви-гяше, кога ме грабеа. Я секое утро тебе сумъ те пречек-вела, сѣнчице! . . . (Замислюва се). Сите требить да спиятъ. Отъ овде, изъ пенжерава кѣе избегамъ. Високо е, ако! . . . Али кѣе избегамъ, али кѣе се отепамъ! Защо ми е овой животъ, що го живеамъ и що кѣе го живеямъ овде. Многу по-убоо е да умрамъ (опитва се да проврѣ главата си прѣзъ рѣшеткитѣ на прозореца). Ахъ, не можить отъ овде и сила немамъ да скършамъ едно железно. (отива къмъ вратата, по-

бутва, намира я затворена). И тука затворено! Ахъ, Господи, али не ти е грефъ?! . . . Четири дни сумъ затворена, ко пиле во кафесть! . . . (пада на миндерлъка и пакъ задремва).

(Влиза Османъ-Бегъ).

ЯВЛЕНИЕ II-ро.

Цвѣта и Османъ-Бегъ.

Цвѣта. (като се сепва). Майчице, ти си? (изпишава, като съглежда турчина). Офъ! . . .

Османъ-Бегъ. Па що си станала толку рано, мори!.... Да не мислишъ на жетва да идешъ?! . . . Спи раатъ, спи раатъ; Османъ-Бегъ не ти пуци на жетва да ти гори той белото лице; има кой да работа за тебе. . . Како спа сама овой вечеръ? Кажи де, що малчишъ. ! Али ищъе плачишъ?! Грефъ ти на душата, мори гяурко, ако на той меки душеци не спиешъ раатъ (приближава до нея, иска да я хване за ржката). Зборувай де!

Цвѣта. Бегай!!

Османъ-Бегъ. Не си люти, мори гяурко, не си люти.

Цвѣта. Бегай ти кажувамъ!! . . .

Османъ-Бегъ. Я те милувамъ, мори стоко.

Цвѣта. Бегай, не ти сакамъ милуванъето твое! . . . бегай!!

Османъ-Бегъ. Не си люти, мори! Стопанка кье ти праамъ на чивликотъ, жи ми вера. Той сета стока моя, твоя кье бидить.

Цвѣта. Нейкюмъ, нейкюмъ! Държъ си стоката за тебе, а мене пущъиме дома да си одамъ!

Османъ-Бегъ. Да те пущъямъ. А! Той саде не можить да бидить! . . . Ти, ести, си моя.

Цвѣта. Твоя?! . . . Не! . . .

Османъ-Бегъ. Ти туркина кье бидишъ.

Цвѣта. Кой? Я, туркиня? Не!

Османъ-Бегъ. Оджата кье чинить туркина, мори будаль.

Цвѣта. Туркина?!

Османъ-Бегъ. (Като се приближава). Стой, стой! кье любамъ тебе.

Цвѣта. Бегай, тръгни се ти кажувамъ!

Османъ-Бегъ. Стой, мори гяурко!

Цвѣта. (удря му единъ пямаръ). На ти тебе, куче!

Османъ-Бегъ. (като я отпуща). Бре, анасана (дърпва я за коситъ и послѣ е блъсва).

Цвѣта. Офъ! майчиче! (пада).

Осмцнъ-Бегъ. Домусъ, дуръ бакаламъ, я кѣе колямъ тебе! (излиза).

Цвѣта. (Плачуца). Майко! Охъ! пусти мжки (пада) мой.
(Влизатъ: Кърста и Петкана, потурчени българки).

ЯВЛЕНИЕ III-то

Цвѣта, Кърста и Петкана.

Кърста. Плачитъ, кутрата!

Петкана. Ами що кѣе прайтъ, сирота? Плачи, плачи и плачъ непомага.

Кърста (Въздъхва). Е, и я плакавъ, плакавъ, ама за лудо.

Петкана. Ами я зеръ не, току опустель му живототъ нашъ, мори сестро!

Кърстк. Штъ, штъ, малчи! (приближава къмъ Цвѣта и я побутва) Доста! Доста си плакала, мори кьерко.

Цвѣта. (уплашено рипва) Ага! пуцъи ме!!

Петкана. (на страна) О, сирота! . . .

Кърста. Не плаши се, кьерко, не плаши се, не е овде агата.

Цвѣта. (пкачуца) А, ами вие що барате овде?!

Кърста Дойдофме да те видиме, кьерко.

Петкана. Е, мори сестро, чоекъ со чоека живеятъ.

Цвѣта. Така е, ама чоекъ со секой чоекъ не можитъ да живеятъ.

Кърста. Защо:

Цвѣта. Е, васъ ви е широко около вратотъ, та за тоо така велите, а прашайте насъ, рисяните, що търгаме отъ вашите мжки.

Петкана. (на страна) Клетите рисяни!

Кърста. Ела, Кьерко, ела да те рашетаме изъ другиве одай, та тамо по на техна кѣе си позборуваме.

(Излизатъ и тритъ).

(Влиза Османъ-Бегъ и Селимъ-Ходжа).

ЯВЛЕНИЕ IV-то.

Османъ-Бегъ и Селимъ Ходжа).

Османъ-Бегъ. (Очуденъ) А! кжде ошле ти е гаурки?

Селимъ-ходжа. Да не избегале?

Османъ-Бегъ. А, йокъ! (Като отива при вратата която води къмъ градината прѣзъ която излѣзоха прѣдъ ханъ-китъ и Цвѣта). Тука са, кжде кѣ бегать, кой можить отъ моите рѣци да бегать . . . Е, жи ми турска вера, ходжа ефенди, сите кѣ турчамъ, сите каури!

Селимъ-ходжа. Еветъ беимъ друго чаре нема
Дуръ не турчамъ тие гяури, царството на падишаха раатъ нема да има.

Османъ-Бегъ. Еле той бугаринотъ, комита щьо терсене е станалъ отъ некое време, жи ми вера, да иматъ царство, сите би не исклалъ, ама дипъ не му е царството.

Селимъ-ходжа. (смѣе се) Ха-ха. Се плачатъ оту сме ги мѣчили. . . .

Османъ-Бегъ. А щьо кѣ имъ праймъ?! . . . Ако не мачишъ, ако не колишъ, кѣ се наплодътъ коо мрави . . .
Коли! Коли!

Селимъ-ходжа. Търнотъ, ако не сечишъ, кѣ изкопатъ очите

Османъ-Бегъ. Берикятъ царотъ даватъ изинъ да колимъ гяурите . . . Сите би колель, ама дипъ . . . много кречатъ гюрултия той московотъ, ингилизотъ и фрегонтъ.

Селимъ-ходжа. На секо зло има лекъ. Ако тия ни са душмани имаме и приятели. Той немецотъ. . . Алеманъ паша и той како се викаше Швабата — Австрицетъ со нашия царъ вака са (показва съ показалцитъ си, като ги сдружава).

Османъ-Бегъ. Аренъ девойка грабнавъ, ходжа. . .
Ама инаетчия е . . . много. Не си турчи и верселама. . .

Селимъ-ходжа. Я не я ке турчамъ. . . явашъ, явашъ.

Османъ-Бегъ. Кѣ турчамъ сите гяури! . . . Илякимъ братотъ и овчаротъ, за еденъ инатъ, два пѣти кѣ турчамъ.

Селимъ-ходжа. Еветъ, тия са най-башъ кумита. (ослушва се и става) Беймъ идатъ

Османъ-Бегъ. Идатъ?! (отива къмъ вратата).

Селимъ-ходжа. Нека остаймъ раатъ, белкимъ кѣ кандерисатъ да се турчитъ.

(Излизатъ).

(Слѣдъ малко влизатъ: Цвѣта, Кърста и Петкана).

ЯВЛЕНИЕ V-то.

Цвѣта, Кърста и Петкана.

Кърста. Е, мори кьерко, и я праефъ така инаетъ ко тебе.

Цвѣта. Како, защо инаетъ си прайла?

Кърста. Неокевъ да се потурчамъ, ама после легнавъ на брашното.

Петкана. Та и я така, мори сестро! . . .

Цвѣта. Ама кой сакалъ васъ да ве потурчитъ, джанамъ, кога вие туркини сте се родиле?

Кърста. Не, ние бугарки сме се родиле, мори сестро.

Цвѣта. Бугарки сте се родиле?!

Петкана. (Нажалена). Бугарки, бугарки бевне, мори сестро.

Кърста. Бугарки бефме, ама не потурчие.

Цвѣта. Ве потучиле?!!

Петкана. (Въздъхва). Ахъ, не потурчие!

Кърста. На сила, кьерко, ко тебе що кье те потурчатъ.

Цвѣта. (Разлютена). Ахъ! бегайте отъ каде мене вие, вѣрто-верки!

Кърста. Немой, не ни кажви така, кьерко.

Петкана. (На страна). Бугарки бефме, а сега туркини, пусти робони.

Кърста. Ето така. . . Е, да знайшгъ какви са лоши нашите мажи.

Цвѣта. Како можатъ да ве потутчатъ, ако вие не сте сакале?

Петкана. Царство имъ е, све можеть.

Цвѣта. (На себе си). Овие ме маматъ. (Къмъ тѣхъ). Вие ме мамите, вие се туркини.

Петкана. Бугарки бефме, мори сестро, бугарки, верувайне.

Кърста. Нема заощо да те лжжме.

Цвѣта. Бегайте, я се гнѣсамъ отъ васъ. Вие сте туркини, вие ме мамите.

Петкана. (Къмъ Кърста). Кутрата, не ни верува, ама има и право.

Цвѣта. Ако вие бефте бугарки, то не кье ме кандисувате за да се потурчамъ, а кье ми поможевте да избегамъ отъ овде.

Кърста. Ние не те кандисуваме, ами ти кажуваме како е работата, оту на сила кье те потурчатъ, сестро.

Петкана. Би ти помогиле, мори сестро, да избегашъ и мие би избегале со тебе, ама не вардатъ, та не мойме.

Кърста. (Къмъ Петкана). По-кротко, по-кротко зборви, Петкано, оту можитъ да слушатъ беготъ.

Цвѣта. (Къмъ Петкана.) Тебе Петкана те викаатъ?

Петкана. (Съ въздишка). Ахъ! Петкана.

Цвѣта. (Къмъ Кърста). Ами тебе?

Кърста. Мене Кърста ме викаатъ.

Цвѣта. Кърста?! Ами отъ кои места сте?

Кърста. Я сумъ отъ село Каменица, а Петкана отъ с. Цървенъ-Брегъ.

Цвѣта. Ами имате ли нещъо роднине?

Петкана. Имафме, имафме се, мори сестро, а сега нищъо немаме. (Плаче).

Кърста. (Плачуша). Я имафъ и майка, и татко, и брака, и сестри, а сега ко щъо ме глеашъ сумъ. Татка го утепаа, коа ме грабиа, майка умре отъ меракъ по мене, братъ ми, едниотъ го утепаа на Пиринъ планина, а другиотъ е во Бугария и секоя пролетъ идеть со комити. Ето така се запусти нашата кука.

Петкана. А я саде една майка и единъ братецъ си имамъ.

Цвѣта. Ами живи се сега?

Петкана. (Плачуша). Майка е жива и кукатъ ко църна кукайца. . .

Цвѣта. А, кутра майка! (плаче).

Петкана. А братъ ми во Анадолъ го пушие, и сега незнамъ, али е живъ, али е умренъ.

Кърста. Ето такви са патилата наши, кьерко!

Петкана. (Къмъ Цвѣта). Ами ти?

Цвѣта. Ахъ, я си имамъ татко, майка, братъ, стрико, дедо, баба; я се си имамъ (плаче).

Кърста. Еее, сиротите!

Петкана. Пусти животъ нашъ, пусти животъ нашъ!

Кърста. (Гледа изъ прозореца). Штъ, мълчите, идеть, беготъ, (къмъ двѣтѣ) како да му кажиме?

Цвѣта. Кажите му, оту я нейкюмъ да се потурчамъ!

Кърста. Ахъ, мори сестро!

Цвѣта. Нейкюмъ, не! кье умрамъ, ама туркина не-станвамъ!

Петкана. Ахъ, кутра, сирота!

(Влиза Османъ-Бегъ).

ЯВЛЕНИЕ VI-то.

Сжщитѣ и Османъ-Бегъ.

Османъ-Бегъ. Е, како го велелъ той гяурка?!

Кърста. Некандисува, евендамъ.

Османъ-Бегъ. Брей! а ощъе прайтъ инатъ?! (като до-ближава къмъ Цвѣта). А вистина, мори свиньо, а?

Цвѣта. Офъ, майко! . .

Османъ-Бегъ. Кажу де?!

Цвѣта. Я ти кажавъ, сто пжти не кѣ ти кажвамъ!

Османъ Бегъ. (Като я приближава). Кажу пакъ, бре!

Цвѣта. Бегай на стърна!

Османъ-Бегъ. Ааа, анасана!

Петкана. (Смаяна). Ахъ, сирота!

Османъ-Бегъ. Кѣ ти колимъ, мори гяурко!

Цвѣта. (Ядосана). Колиме, бесиме, щѣ сакашъ прай,
ама я туркиня небидвамъ!

Кърста. (На страна). Брей!

Османъ-Бегъ. (Като измъква ятагана, и я хваща за
коситѣ). Кѣ турчишъ?!

Цвѣта. (Сърдито). Пущѣме! (изпищява). Офъ, май-
чице! . . .

Кърста. (Впуша се, хваща Османъ-Бега, дърпа го на
страна). Аманъ, ефендамъ, немой, немой!

Петкана. (Хваща Цвѣта). Немой, мори сестро, непрай
вака, немой со лошо!

Цвѣта. Леле, майчице, ахъ, куче (къмъ Османъ-Бега).
Куршумъ те отепаль!

Османъ-Бегъ. (Сърдито). Пущѣте, кѣ коламъ той
гяурка.

Кърста. (Дръпва го). Простия, ефендамъ, кѣ кандисать.

Османъ-Бегъ. Анасана, гяурка! Коски кѣ кършамъ!

Петкана. (При Цвѣта). Сакай му мувлетъ за да си
помислишъ малу, мори сестро, оту той кѣ те заколитъ.

Цвѣта. Охъ!

Османъ-Бегъ. (Ядосано). Пущѣте, кѣ дробиль на
парчиня.

Петкана. Сабуръ, ефендамъ, ти се молитъ за мувлетъ.

Османъ-Бегъ. Мувлетъ, а?! . .

Цвѣта. Ахъ, пущѣте ме малу надворъ, мие лошо (пада).
(Кърста и Петкана подигатъ я).

Кърста. Стани, керко, стани, щѣ прайшъ вака?! .

Цвѣта. (Подкрепена отъ Кърста и Петкана). Офъ, май-
чице! . . .

Османъ-Бегъ. Остайте мене той гяурка, я кѣ раше-
талъ изъ бавчата.

Османъ-Бегъ. Защѣ ми лютишъ, мори, а?

Кърста. Со добро, ефендамъ, со добро, кѣ кандисать.

Османъ-Бегъ. (Како излиза съ Цвѣта вика). Адемаа,
Адемаа, Сюлоо. Стойте тамо на капиджиците?

(Гласъ) Пекъи, ефендамъ!

(Кърста и Петкана, сами).

Петкана. Кутра!

Кърста. Яка душа, мори Петкано, ичъ не се страшитъ отъ беготъ.

Петкана. Щъо къе се страшитъ, кога сторила ниетъ да умритъ, ама да се нетурчитъ!

Кърста. Големъ инатъ прайтъ.

Петкана. Ахъ! пусто царство имъ е, мори, оту да е инаку. . .

Кърста. Е, да е инаку ние не къе бефне во турски ржце, туку, мжчи се и малчи. . . Зеръ я сакавъ да се по-турчамъ, ами щъо къе прайшъ, кай е сила прайна не е.

Петкана. Ахъ! али су сакала, али сумъ мислела за ваковъ животъ: затворена ко вапцана. Запусти го, да не зборуваме, оту ми се кинитъ сърдцево отъ мака.

Кърста. Ами щъо да прайме, мори сестро. Сега немаме ни рода ни роднина, пкъъ и сите се гнасатъ отъ насъ. Туркини сме . . . пкъъ, аджиба, можиме да живейме при живототъ на овие кучиня? Ахъ! ни било пишано да си загиниме, туркини да бидиме.

Петкана. (Като изважда прѣдпазливо едно кръсте). Прости ме, господи, ако сумъ ти згрешила нещъо (прѣкърства се) Ристосе, Богоройце простите ме (целува Кръстътъ).

Кърста. (Като я съглежда). Щъо е то, мори сестро?

Петкана. Нищъо, нищъо! (бързо скрива кръстето).

Кърста. Кажи, мори, я те видовъ, се кръстеше!

Петкана. Къе ти кажамъ, ама да не кажвишъ никому.

Кърста. Не, не, жи ми св. Никола.

Петкана. (Като и подава кръстето). Ево, на.

Кърста. (Зарадвана). Кърсте?! . . Ахъ, златно кърсте! чекай да го бацамъ (целува го). Прости ме, Богоройчице майчице! Фередже носиме, ама во сърдцево пакъ рисянки сме. Непущайне, Богоройце, отъ ржката твоя (къмъ Петкана). Сполай ти, мори сестро, оти ми кажа. Ахъ! отъ кога не сумъ бадила кърстъ и името ми е на него. . . Ами, отъ кай го здоби, мори Петкано?

Петкана. Гъ скинавъ отъ гушата на едно отъ децата на нашиотъ чифчия.

Кърста. Жи ти Ристосъ, да ми земашъ едно за мене, оту мошне ми е мила нашата вера.

Петкана. Мошне, по-мила ми стана отъ како ме облекоа во ова пусто фередже.

Кърста. (Поглежда изъ прозореча). Гледай, кутрана, во бунаронъ се загледала. . .

Петкана. Ами щъо да чинитъ, сиротата? . .

Кърста. (Уплашено). Ахъ! мори, щѣо напрай та?! Леле, во бунаронъ се фърли! . . .

Османъ-Бегъ. (Отъ вѣнъ). Адемаа, Сюлоо, гелъ бураа зере той гяурка кѣ давелъ, чабукъ, чабукъ!!!

Петкана. Кѣ се удайтъ, кутрана!

Кърста. Ето защѣо сакала надворъ да излезитъ.

Османъ-Бегъ. (Отъ вѣнъ). Слезе бъргу, бре, фати той шейтанъ гяурка!

Кърста. Ахъ! . . . Ене я, я извая! . . . гледай, гледай, сирота (къмъ Петкана) забули се, сестро, да излезиме! (при излизанието срещатъ : Османъ-Бега и Цвѣта).

Османъ-Бегъ. (отваря вратата) На ви туй будала гяурка, кѣ давелъ!

(Цвѣта влиза).

ЯВЛЕНИЕ VII-мо.

(Сжщитъ и Цвѣта.)

Кърста. Щѣо напрай така, мори сестро?

Цвѣта. Офъ! майчице! како не се удайфъ?! . . .

Петкана. (Настрана) ахъ! никой не слушатъ нашите мжки. Пуси царъ далеку а господъ високо.

Кърста. Стани да се преслечишъ, оту кѣ настинишъ вака.

Цвѣта. Остайте ме, остайте ме, да умрамъ по-убоо!

Петкана. Немой, мори, белкъимъ иматъ господъ, белъки кѣ излезишъ отъ овой пеколь.

Кърста. Ако я извадатъ на укоматъ предъ пашата, белъки кѣ иматъ спаси-богъ да я отпушьетъ.

Цвѣта. Ахъ! камо той господъ, да ме пушьатъ предъ пашата, да му кажамъ се.

Кърста. Братъ ти, татко ти, можитъ да сториле давия на укоматъ, за да те изваатъ предъ пашата.

Цвѣта. Предъ пашата кѣ ме изваатъ?!

Петкана. Кѣ те изваатъ, кѣ те изваатъ.

Кърста. Саде тебе не ти требитъ да се инатишъ; ако имъ велишъ, оту не се турчишъ, тогай ичъ не кѣ те изваатъ, кѣ те скриатъ, ко насъ щѣо не скрия. Сега вели, оту кѣ се потурчишъ, а тамо кажи щѣо сакашъ. Така многу се откинале.

(Бързо влиза Османъ-Бегъ).

ЯВЛЕНИЕ VIII-мо.

Сжщитѣ и Османъ-Бегъ.

Османъ-Бегъ. (бързо). Бегайте, скрйте се тамо!
Кърста. Щѣо е, ефендамъ?

Османъ-Бегъ. Яйде гидъ орда, заптие гелиоръ, ча-
букъ, капу капи!

(Цвѣта, Кърста и Петкана бързо излизатъ).

(Влизатъ три заптиега Дуко и Спасе).

ЯВЛЕНИЕ IX-то.

Осм.-бегъ I II и Ш заптие, Дуко и Спасе.

1-во Заптие. (къмъ Османъ-Бега). Мерхаба, ефендамъ!
Османъ-Бегъ. Мерхаба, мерхаба, буйрунъ. (посочва
имъ миндерлъка).

1-во Заптие. Ейвала.

Дуко. (къмъ Спасе). Ето го, ето го!

Спасе. Той е кървникотъ.

1-во Заптие. По поелята на Вали-Паша сме дошли
овде да багтисаме вашата кукя, и сакаме да ни дайшь изинъ.

Османъ-Бегъ. Я немалъ качакъ тутунъ, оръ биръ!

Дуко. Не сме колджи, та за то да идеме.

2-ро Заптие. (заканително къмъ Дука). Сусъ, бе гяуръ.

Спасе. Защѣо да малчитъ?!

3-то Заптие. (къмъ Спасете). Сусъ, бе, и ти, домусъ,
кой те праща тебе?

Османъ-Бегъ. Ами тие гяури щѣо баратъ овде?

Дуко. Има щѣо да барамъ за то сумъ дошолъ.

2-ро Заптие. Сусъ бре, ешекъ, жи ми вера . . .

Спасе. Той си баратъ сестра му, щѣо я грабна ти
(къмъ Османъ-Бега) отъ полето преди 4 дни.

1-во Заптие. Ай анасана!

3-то Заптие. (къмъ Спасета). Ти кѣе малчишь, бре,
али кьотекъ истерсанъ?

1-во Заптие. Тия гяури праатъ поплака на тебе, оту
на сила си зелъ еденъ гяурка.

Османъ-Бегъ. (Надменно). Ха, ха, ха, ха (къмъ Спасе-
та и Дука). Па вие прайте поплакъ, оръ, жи ми вера.

Дуко. Ние, ние!

Османъ-Бегъ. Защѣо, бре домузларъ!

Спасе. Не, не познаашъ, бре турчине?

Османъ-Бегъ. Не жи ми вера, оръ биръ.

Дуко. Не не познаашъ, аа? Къде е сестра ми?

Османъ-Бегъ. Каква сестра го барашъ отъ мене, оръ биръ?

Спасе. Ти заедно со тройца другари коо тебе я грабнаве, на сила сестра му на овой чоекъ.

Османъ-Бегъ. (къмъ I-то заптие). Щъо сакатъ отъ мене тие гяури??

I-во Заптие. И тие незнаятъ щъо сакатъ, ефендамъ.

Спасе. Како не знайме?!

Дуко. Мошне убо знайме! сестра ми, сестра ми я бараме овде (носочва къмъ Османъ-Бега). Отъ ового, разбравте али не?!

Османъ-Бегъ. Отъ мене? А? Я не сумъ арамия, бре свиня!

Спасе. Бетеръ отъ арамия си! . . .

Османъ-Бегъ. (като удря Спасета). Ти мене кье кажелъ арамия, бре ешекъ!

Спасе. Удри, удри!

Дуко. (къмъ заптиитъ). Вие царски люгье сте, али ортаци на Османъ-Бега? за да не биете дойдофме овде со васъ?!

I-во Заптие. Арно ви прайтъ, кога сте отвориле той уста ко врата, оръ!

Спасе. (къмъ Дука). Нека биатъ, брате, кье имъ заплатиме за се.

2-ро Заптие. Море, къотекъ, къотекъ за васъ.

Дуко (къмъ Османъ-Бегъ). Сестра ми той е грабна и отъ него я сакамъ!

Спате. (къмъ заптиитъ). Васъ Пашата ве пущъи да барате заедно со насъ, а не да не мачите и да не плашите со къотекъ.

Османъ-Бегъ. Нека баратъ, ето кукята моя.

I-во Заптие. (къмъ Дука и Спасета). Барайте бре, щъо стойте?!

Дуко. Вигяме, оту во ова одаа е нематъ (като посочва къмъ стаята, гдѣто влѣзоха Цвѣта Кърста и Петкана). Сега да видимъ во она одаа тамо.

Османъ-Бегъ. (застава на вратата). А, йокъ, тамо саде неможель да баралъ.

Спасе. А защъо тамо не?!

Османъ-Бегъ. Сакашъ, тамо е аремотъ мой.

Дуко. (къмъ заптиитъ). Секаде сакаме да бараме.

I-во Заптие. Китапотъ недаватъ, бре, да влагашъ при аремотъ.

Спасе. (къмъ Дука). Тамо е скриена, брате.

Дуко. Тамо кѣ да е, зеръ, туку како да влезиме!

Спасе. (къмъ заптиитѣ). Во тая одая е скриена (на сила опитватъ се съ Дука да влѣзатъ).

Османъ-Бегъ. (изважда револвера). Назадъ! умрени не можите да влезите овде, а живи ичъ, бре домусъ! айде барайте тамо во другите одаи!

Спасе. Не, овде е таа.

I-во Заптие. (къмъ Спасета) Ей, гяуръ (дрѣва го) Аремотъ на беготъ е тамо, бре будалъ!

Османъ-Бегъ. (Съ предпазване) Чикънъ дишери той гяуръ, кѣ ме клаатъ во некой бела. Барайте во другите одаи!

Заптиитѣ. (Къмъ Спасета и Дука) Надворъ, бре (хващатъ ги и ги искарватъ на вѣнъ).

Османъ-Бегъ (самъ). Ай, анасана кой имъ кажаль на тия гяури, оту е овде? Ама дуръ бакаламъ, сега кѣ криель арно. Заборайлъ, оту кѣ дойдитъ заптие (почуква на анамската стая).

(Гласъ. Кимъ деръ?)

Османъ-Бегъ Бенъмъ, бенъмъ, ачъ капи!

(Гласъ. Не истерсанъ, ефендъмъ??)

Османъ-Бегъ. Донесите бѣргу той гяурка (като отвара кѣленека на пода). Овде кѣ криямъ той гяурка, а после кѣ пуцель да бараль, колко за лице!

(Влизатъ: Цвѣта, Кърста и Петкана)

ЯВЛЕНИЕ X-то.

Османъ-Бегъ, Цвѣта, Кърста и Петкана.

Османъ-Бегъ. (като хваща Цвѣта) Яйде, влагай овде, мори шейтанъ гяурко!

Цвѣта. (Уплашена) Овде?!

Кърста и Петкана. (Уплашени на себе си) Аууу! Богоройчице майчице, кѣ я мжчить.

Османъ-Бегъ. (Сърдито) Яйде, влагай по-бѣргу, оту, жими вера

Цвѣта. Аманъ!

Османъ-Бегъ. (натиская въ дупката) Сега аманъ, заманъ йокъ, влагай?!

Цвѣта. Офъ, Майчице!

Кърста. Прости я, ага, кѣ се потурчитъ.

Османъ-Бегъ. Не! Йокъ! . . . влягай?

Петкана. (На себе си) Ахъ, пусти мжки рисянски!

Цвѣта. (падайки въ дупката) Майчице, леле!

Османъ-Бегъ. Малчи тамо, не викай! (затваря капака, дава знакъ на ханъмкитъ да си ходатъ прѣзъ отсрѣцната стая а отвара главниятъ входъ и вика) Чаушаа!

(Гласъ отъ вѣнъ) пеки, ефендамъ!

Османъ-Бегъ. Донесите тия гяури овде да бараль.

(Влизать: Заптиитъ, Спасе и Дуко).

ЯВЛЕНИЕ XI-то

Сжщитъ, Спасе, Дуко и Заптиитъ.

Османъ-Бегъ. (къмъ Спасета и Дука) Айде, барайте и тамо, оръ!

Спасе. (Като се спуща къмъ ханъмската стая) Ахъ, душо, али кѣ те видамъ?!

Дуко. (подиръ Спасета) Сестро, кжде си?!

Османъ-Бегъ. (Къмъ заптиитъ, посочва дупката) Овде сумъ затворилъ той гяурка.

1-во Заптие. Аферимъ, ефендамъ, аферимъ.

Спасе. (излизаеки отъ ханъмската стая) Ахъ и тука е нема!

Дуко. (подиръ Спасета умисленъ) Ахъ, Сестро! (държи въ ржката си кърпа, която предпазливо я хвърля въ кьошето).

Спасе. Ахъ, Цвето, кжде си?!

Османъ-Бегъ. (къмъ Спасета) Е, го найдовте вашата гяурка? (Дуко и Спасе малчатъ замислени)

1-во Заптие. Е, има да сакате, уще нещъ?!

Дуко. (На себе си) Сестро, кжде те потония! (поглежда къмъ кърпата) Ако и паднитъ в'раце, кѣ разберитъ, оту сумъ дошоль.

1-во Заптие. (предпазливо къмъ 2-то и 3-то заптие) Айде, взвайте тия гяури.

2-ро Заптие. (къмъ Спасета) Айде, бре, надворъ!

Спасе. (излизаеки) Не е найдовъ. не е видовъ (къмъ Османъ-Бега). Турчине, мисли си арно! (излиза).

2-ро Заптие. Айде, надворъ! (Излиза).

3-то Заптие. (Къмъ Дука). Айде, бре, и ти гяуръ, щъо стоишь!?

Дуко. (Като излиз). Ахъ ; кучиня, кѣ ви платиме за сестра ми !

3-то Заптие. Гъитъ, гъитъ, фираунъ ! (излиза).

(Османъ-Бегъ и I-то Заптие).

Османъ-Бегъ Дуръ ! (Отваря капака). Кѣ видишъ той гяурка (вика надъ дупката). Излези, мори гяурко ! . . . eeee . . . Излези, бре, кѣ колямъ, ако слезамъ долу . . . Ай анасана, да не го умрелъ той свиня внатре ?

I-во Заптие. (На себе си). Брей, шейтанъ билъ той Османъ Бегъ, жи ми вера, башъ дирекъ, ести, той е на царството.

Османъ-Бегъ. Излези, мори !

(Цвѣта излиза отъ дупката).

ЯВЛЕНИЕ XII-то.

Османъ-Бегъ, Цвѣта и i-то заптие.

Османъ-Бегъ. Големъ инатъ прайшъ, мори гяурко ама . . .

Цвѣта. Охъ, майчице ! . . .

Османъ-Бегъ. (Къмъ заптието). Е, Чаушъ како ти фатить окоето ?

I-во Зап. е. Убава гяурка си зелъ, Бей.

Османъ-Бегъ. Та да е лоша ичъ не гледамъ на нея.

I-во Заптие. Защю, мори гяурко, не си чинишъ каилъ да турчишъ ?

Цвѣта. (Омаломощена). Охъ !

Османъ-Бегъ. Кажи, мори, щю ти праша агата !

I-во Заптие. Да тучишъ, да турчишъ, мори, беготъ кѣ те иматъ башъ во аремотъ.

Османъ-Бегъ. Я той велель на той будаль гяурка, ама, мене не слуша къи !

I-во Заптие. Слушай, слушай беготъ щю ти велить, оту ако не турчишъ, жива не кѣ излезилъ отъ овде. Турчи, животъ да живель . . . Я кѣ идель сега на градъ и аберь кѣ носиль на Пашата, оту ти ке турчишъ и той тебе кѣ викаль.

Цвѣта. Ахъ, господи, защю не ми я земишъ душава по-барго.

I-во Заптие. (Излизайки съ Османъ-Бега). Така, слушай беготъ и турчи (излизать).

Цвѣта. (Сама). Ахъ! . . . Сонъ беше, али на вистина? . . . Му го чувъ гласотъ; долу да беше и той?! А, неможитъ да бидитъ! я го баравъ, викавъ, ама гласотъ не му го чувъ векъе . . . ахъ, сонъ требитъ да беше! . . . Кога паднавъ во дупката, умотъ ми се завърте и отъ то можитъ така ми се стори (мълчание малко) викаше: „сестро, сестро, кжде си“. Сагламъ сонъ требитъ да е било. . . „Гласотъ на брата ми го чувъ, ама пѣкъ и на оваротъ: той викаше: „Си я баратъ сестра си, щѣо е грабна ти?! Щѣо беше то тропанье и защѣо беа дошли тие заптии? Да не са дошли да ме бараатъ? Ахъ, да си го видефъ Дука, брата ми, да го видевъ и него, щѣо ми влезе во сърдцево; ко сега паметвамъ, кога ми велеше: „али сакашъ да се земаме“, а я му рековъ: „веруй, я те имамъ на сърдце“, а кога ме грабнаа го видовъ отъ далеко, ко арсланъ, се пуцъи конъ турците, викна: „Удрите, братя!“... Ахъ, али кѣе бидитъ касметъ да куртулисамъ и да се земаме съ нето! (нлаче). Като съглежда кърпата въ кошетѣ). Каква кѣе е она шамия. (Като взима кърпата уплашено). А! що? на Дука шамията? (Огива къмъ прозорѣца). Тая е, негоата! (отвързва я). Ахъ! ето го и пѣрстенотъ неговъ. Брате! ти овде си дошолъ? Ти си ме баралъ, брате. А, сега разбрафъ, оту не, било сонъ. Братъ ми ме баралъ, мутлакъ и овчаротъ е дошелъ со него. . . Тиа ме бараатъ? . . . Охъ, бѣрго кѣе се откинамъ отъ раците на той пѣсъ! . . . (Отпаднала отъ радостъ). Господи, научиме щѣо да праамъ! . . . (Пада на миндерлъка).

Османъ-Бегъ (пѣе отъ вѣнъ).

Цветано, мори гяурко,
Слушай, щѣо речитъ самъ Беготъ:
Чифликотъ кѣе си продаямъ
Илакѣимъ тебе кѣе турчамъ.

(Слѣдъ дълга пауза Цвѣта, въ несвѣстъ, запѣва).

Ай, море турчинъ будала,
Колку ти чинитъ чифликотъ,
Двашъ ми по чинитъ верата.

(Влиза Селимъ Ходжа).

ЯВЛЕНИЕ XIII-го.

Цвѣта и Селимъ-Ходжа.

Цвѣта. Брате! (уплашено) а!

Селимъ-Ходжа. Неплаши се, мори кьерко, неплаши се.

Цвѣта. (Закрива си лицето). Майчице, щѣо е овой гяоль?

Селимъ-Ходжа. Како си, мори кьерко? Неплаши се, неплаши се, я кѣ бидель отъ сега тебе татко и майка.

Цвѣта. Охъ, али ошѣе кѣ ме мачжтъ? . . .

Селимъ-Ходжа. Я кѣ праамъ тебе туркина, мори.

Цвѣта. Туркина?! Ти кой си?

Селимъ-Ходжа. Я сумъ Селимъ Ходжа и кѣ училь тебе како да модель за да те пуцъи Муамедъ, мори будаль, во райотъ.

Цвѣта. Да се молямъ на Муамеда?!

Селимъ-Ходжа. Кѣ молишь да ти прости греойте.

Цвѣта. Греойте? Ахъ! сите ми се простиа.

Селимъ-Ходжа. А, после кѣ носимъ на градъ, тамо кѣ разшеталь.

Цвѣта. (на себе си). Въ градъ?! белки кѣ ме отнесетъ предъ пашата?! (къмъ Селимъ-Ходжа). Защѣо кѣ ме носите?

Селимъ-Ходжа. Тамо кѣ дойдель на гости у мене и после, ако турчель, кѣ извааль предъ пашата.

Цвѣта. Охъ, майко! сѣ за турчене ми зборвать.

Селимъ-Ходжа. Защѣо, нейкъешъ да турчишь?

Цвѣта. Нейкюмъ.

Селимъ-Ходжа. Мори кьерко, нашата вера е башъ во сите вери, валай и билай. Кой молитъ на нашата вера, той, мутлакъ, во райотъ одить; а во райотъ, мори кьерко, знайшь колжу е убоо! . . . хеееее! големи планинье со пилавъ, евендамъ сенмисанъ, реки отъ масло и млеко и медъ течать, саде да ядель и да спиялъ. Турците и ханамките на меки душеци, на готово чекать, а вашите гяури тамо сите измикяри са; за тоо турчи. . . пакъ и не ви-гяшь, мори будаль, оту туркините како живеатъ овде? вие гяурите работате сааде за турците.

Цвѣта. (На себе си). Охъ! щѣо да чинамъ!!

Селимъ-Ходжа. И ти кѣ бидишь на башъ место тамо, пакъ и беготъ те любить, мори! . . . На (изважда

единъ нанизъ съ жълтици) той на гушата кѣ клавашъ (подава ѝ го).

Цвѣта. (като съглежда нанизътъ взима го). Щѣо е ова?!.

Селимъ-Ходжа. Османъ Бегъ ти дава той, мори, бакшишъ, саде да турчишъ

Цвѣта. (хвърля наниза). Нейкюмъ неговиотъ бакшишъ.

Селимъ-Ходжа. Ако ти не сакашъ да турчитъ со добро, со лошо кѣ бидитъ.

Цвѣта. Господи, Богоройце, майко.

(Влиза Османъ Бегъ).

ЯВЛЕНИЕ XIII-мо.

Същитѣ и Османъ-Бегъ.

Османъ-Бегъ. (Къмъ ходжата). Е?!.

Селимъ-Ходжа. Нейкбитъ, ефендамъ!

Османъ-Бегъ. Ай анасана! Щѣо кѣ праелъ со той гяурка!

Селимъ-Ходжа. Я веламъ да носамъ на градъ при мене, и я тамо кѣ учамъ, кѣ кандердисувалъ. Я многу сумъ кандердисувалъ и нея кѣ кандардисамъ.

Османъ-Бегъ. (Къмъ Цвѣта). Айде, предъ мене, мори гяурко, на градъ кѣ носель.

Цвѣта Ахъ! белки тамо кѣ найдамъ чарето за да избегамъ.

Османъ-Бегъ. (като я повлича). Хайде, со кочия кѣ одишъ кѣ те носамъ ко царица.

Цвѣта (като излиза). Ахъ, господи! жива да се не вратамъ во ова пуста кука!

(Излизатъ всичкитѣ).

ЗАВЪСАТА СЕ СПУЩА.

IV^{ТО} ДѢЙСТВИЕ.

Засѣдателна зала въ хукюмата, мебелирана съ всички нуждни потреби за да бже такъва.

При дигание на завѣсата, укъоматски сѣкретарь влиза съ единъ вързопъ книги, папки подъ мишница и ги слага на масата. Запнето влиза слѣдъ него и застава мирно прѣдъ вратата.

ЯВЛЕНИЕ I-во

Секретаря и запнето.

Секретаря. Има ли да чека некой надворь?

Запнето. Много, башъ кятипъ ефенди!

Секретаря. Кой?

Запнето. Се гяури.

Секретаря. Добъръ кяръ кье иматъ; дойдоха ли тия гяури щю чинатъ давия за момичката щю граби Османъ-Бегъ; . . .

Запнето. Тука са.

Секретаря. А, той овчаротъ?!

Запнето. Отъ сабайле чакатъ . . .

Секретаря. Бърго да викашъ овде!

Запнето. Пекъи (търгва, но се повръща) Ами, . . . ефенди, . . . денеска дали кье капнитъ нещю? . . .

Секретаря. Елбета . . . кога иматъ гяури давия да чинатъ, тога и алашверишъ за насъ иматъ. Скуби, колко щю можишъ . . . безъ аренъ бакшишъ ниеденъ кауринъ не пушай, ни при мене, ни при Вали-Паша. . .

Запнето. (Ниско взема темена и излиза).

Секретаря. Скуби тие гяури дори са будали, пари да паднатъ . . . после некоя година кой знае щю излагать....

Запнето. Ефенди, Вали-Паша иде! . . .

Секретаря. Иде!? . . . Да не заборамаъ, момичката, Османъ-Бегъ и Селимъ Ходжа въ друга одая да пушить. (Оправа се и се затичва къмъ съсѣдната стая).

(Слѣдъ пауза влиза запнето, а слѣдъ него Спасе).

ЯВЛЕНИЕ 2-ро.

Заптието. Влези! Влези, бре гяуръ, щьо меришъ стъпките ко цървецъ! . . .

Спасе. Со опинци сумъ, ага кье накаламъ килимотъ... (прѣдпазливо стъпва).

Заптието. Нищьо, . . . кье платишъ за тоо. . .

Спасе. Е, вистина, плакяме . . . али малу . . . арачъ, вергия, емлякъ, иджаръ, низамие, даванинѣ много . . .

Заптието. Е, доста доста. . . плати и мълчи (протега ржка).

Спасе. Щьо сакашъ, ага?!

Заптието. Незнайшъ?! а, гиди имансъсь. . . . Вчера даде малу, денеска требитъ пойке да дайшъ. . . .

Спасе. Зеръ на секо идене требитъ да ти давамъ. . . .

Заптието. На секо иденье калъ носишъ овде съ опинците. . . . Айде плати по бърго. . .

Спасе. Нѣмамъ, ага.

Заптията. Е, айде надворъ тога! . . . не те пуцамъ ни при кятипотъ ни при вилията, ни при мезличотъ, надворъ!

Спасе. Ами ти ме викна. . . .

Заптието. Сусъ!! . . .

Спасе. (Като вади изъ джебоветъ си) На!

Заптието. Толко се даватъ, кога има давия за една крастава коза, а не за една хубава гяурка. . . . Дай ощѣ, али излагай надворъ! . . .

Спасе. (Бръква въ джоба и давъ му ощѣ).

Заптието. А, така, я сега кье се моламъ на Вали-пеша да пуцатъ момичката. Чекай овде, сега кье дойдатъ кятипитъ на пашата (излиза).

Спасе. Убоо, ага! Заптията безъ една лира „бакшишъ“ не те пуцатъ право да побарашъ, кятипотъ со 5 надали кье кандисатъ, а валяята, господъ знайтъ щьо кье сакатъ. А я сиромафъ отдовде-отанде и натокмифъ 50 лири. А, дали кее втасаатъ. А безъ рушветъ не би не пропуснали ни в'градъ, а камо ли на укюмагъ. . . . Е! да я откинамъ отъ ржцитъ на тоя песь, та макаръ и голъ и босъ да одамъ. . . .

(Влиза секретаръ).

ЯВЛЕНИЕ III-то.

Секретара. (Като ги вижда). А, си дошълъ.

Спасе. Е дойдофъ, ага со надежда, оту при тебе и при Вали-паша, кье найдамъ правда.

Секрет. Елбете. . . . Отъ овде по-тамо нематъ.

Спасе. Дойдовъ да кажамъ щьо видовъ и чувъ, кога Османъ-Бегъ грабна момичето на Траяна Кузмановъ.

Секрет. Знамъ

Спасе. Преди 10 дни стана тая работа.

Секрет. Знамъ знамъ!

Спасе. На нивата работаше со

Секрет. (По сърдито). Знамъ де, знамъ!

Спасе. Е, ако знаишь, тога защьо ме вика.

Секрет. Кажи друго друго!

Спасе. Е . . . Османъ бегъ беше со троица . . .

Секрет. Чини друго; бре инзиръ!

Спасе. Щьо друго, ага?

Секрет. Кога одишь на църква щьо чинишь, бре до-мусъ?! — Нали свекъа палишь Требитъ да знаишь, оту кога идешъ на укъматъ, со полнъ джебъ да дойдешъ, предъ агите да остаишь нещьо.

Спасе. Щьо, ага, я не те разбирамъ . . .

Секрет. Не разбирашь? На агата бакшишь требитъ да давашъ я бадиава кятиплъкъ неправа.

Спасе. Ама, ага, ние на царотъ плакяме, а царотъ тебе ти плакя . . .

Секрет. Ако не платишь, нищьо нема дапишамъ . . . ако пишамъ пкъ на-криво кье пишамъ Айде давай „калемъ параси“ я знамъ оту носишь токо давай по-бърго пкъ и друга работа ме чака.

Спасе. Носамъ! . . колко носамъ? я сумъ сиромавъ, немамъ пкъ и на Валията требитъ да даамъ . . .

Секрет. Требитъ зеръ! Зеръ той бадиала кье ти върши работа . . .

Спасе (Като вади и му подава) поели ага. . .

Секрет. Абре гяуръ ти книгата неплакяшь со толко а тука мастрафъ става за вашите гюрултии. Кими книга, кими, муракъепъ, кими калемъ, кими песокъ кими захметъ. . . . И за евтино сакашь правда. . .

Спасе Ето и тебе още . . .

Секретара. А, така. . . во пипеньето се двете очи кье гледамъ. . . и на пашата риджа кье чинамъ да пуцитъ

момичката (Електрическия звънецъ звъни надъ вратата) ,А разгеле вали паша ме вика . . . (бързо влиза въ стаята на валията).

Спасе Боже, въ какво царство живиме! . . треска три-годишна да те треситъ и турски судъ да те судитъ се едно е. Господъ да ни е на помощ! . . Ето тука са арамиите . . Нищѡ не са разбойниците — арнаути, щѡ по пѣтицата ограбватъ раята предъ овне!..

(влиза Валията)

ЯВЛЕНИЕ IV

Спасе и Валията

Спасе — Да ти са много години, Вали паша!

Валията — Да си живъ . . Како те викаатъ тебе, бре синко?!

Спасе — Мене ме викатъ, Спасе

Валията. Щѡ си ти на момичето?

Спасе. Ясь . . . язъ не сумъ му нищѡ . . .

Валията. Роднина не си му?! . . . А щѡ те болитъ тебе за тоо момиче?

Спасе. За да се види каде е правото.

Валията. Ти да не имашъ севда по това момиче?!..

Спасе. Е . . . коо младъ човекъ можитъ и да имамъ... ама сега не е тамо работата. Я дойдофъ да ти кажа, Вали Пашо, оту четворица турци кървници.

Пашата. Какви карвници!?

Спасе. Турци . . .

Пашата. Кой са тия карвници?!

Спасе. Едниотъ беше Османъ-Бегъ.

Пашата. Османъ-Бегъ кървникъ?! . .

Спасе. Той една цела нахия държитъ за перчинъ . .

Пашата. Е, е, е . . .

Спасе. Другиотъ беше Расимъ . . . полякъ е въ Селце, ама бегъ стана.

Пашата. Отъ полякъ на бегъ ичъ може тоо?! . .

Спасе. Съ грабенъе чуждата стока како да неможитъ.

Пашата. Кажи друго, кажи!

Спасе. Другиотъ беше Шевкия и той полोकъ е въ с. Могила, щѡ самъ на своя глава расвърлатъ данокъ . . . по селата . . .

Пашата. А, бре ти щѡ не кажишь щѡ те прашамъ!..

Спасе. За то ти кажувамъ паша, ама чакай да ти докажамъ и за четвртиотъ . . за да знаишъ щьо люгье са тия, щьо го откина момичето отъ майчиното сърдце . . . Та другиотъ беше Исмаилъ и той е полокъ, едно младо улаво турче...

Пашата. Кажи друго, бре домусъ!

Спасе. То турче въ една година отепа две деца по на 4—5 години, обещести много моми и закла една стара баба.

Пашата. Сусъ ! . . имансъсь . . . гявуръ !! . . (разлютено се расхожда).

Спасе. Аманъ пашо . . . ти и господъ, при тебе идеме ко при татко . . . (остава му на масата една кесия съ рушвета) поели, ага то щьо имафъ то ти давамъ, саде то момиче да го пуцишъ . . .

Пашата. (Като отива при масата и взима кесията, расстваря я, брой паритѣ, и после съ много любезенъ тонъ се обръща къмъ Спасета) Е, башка, синко, щьо кье кажишъ?.. Ела по-близу, кажи чорбаджи, щьо знашъ!

Спасе. Е, Вали-Пашо, мжките щьо търгатъ народъ са големи. Ти самъ и знаишъ.

Вали-паша. Еветъ . . . така е . . .

Спасе. Момичето си работаше со татка си, майка си и брата си на нивата Османъ-Бегова, емъ ангария работаша, чунки со сила сите селани така му работаатъ.

Валията. Мегеръ Османъ-Бегъ такавъ чоекъ е?!

Спасе. Лошъ, миого лошъ . . . Та дойде той на нивата со тройцата другари и фати да биатъ жетварите, върза братотъ и грабна момичка со сила . . . Та пишеше плачеше, гласотъ дури до небеси се слушаше. Майка ѝ и татко се здървие. Ако имаа пусатъ со себе, бездруго кървъ кье се пролееше на нивата; ама ние, коо рая на царотъ, знайте, неносиме пусатъ со себе.

Пашата. Та на сила я грабнаа?

Спасе. Насила, вали паша, сите жертвари видоа тая работа. . . .

Пашата. Тамамъ, ако е така работата е на редъ. . .

Спасе. И ако судите право Вали-пашо, кье го пуцишъ момичето, не кье го остаите во ржците на тоя кървникъ,

Пашата. Елбети . . . биди си раатъ ти . . . тая работа кье се свършитъ убаво . . . А сега ти одей мало надворъ и чекай, кога кье викамъ другите селани и тебе кье викамъ.

Спасе. Е, Вали-пашо, до тебе е работата ако го пуцишъ момичето, кѣе има вера народодъ още, оту при васъ можитъ да найдитъ правда и законъ. (Излиза)

Валията. Ай серсемъ гяуръ! . . . Ти верувашъ оту, ако ми дайшъ рушвешъ кѣе сборвамъ конъ ваша стърна. . . . Ичъ расипвамъ атаротъ на Османъ-Бега.

ЯВЛЕНИЕ V-то.

Валията и Заптието.

Заптието. Кятипъ ефенди!

Валията. (подига си главата)

Заптието. (Като вижда че е валията се стрѣсква) Хи-ляди пжти ви моля да ме простите Вали-пашо.

Валията. Щѣо има?!

Заптието. Селим-Ходжа ефенди моли да го приемете. . .

Валията. Пуци го да влезе.

Заптието. Слушамъ! (Излиза)

Валията. Да видимъ щѣо аберъ носи той.

ЯВЛЕНИЕ VI-то.

Валията и Селимъ-Ходжа.

Селимъ Ходжа. (ниско поклонно) Селамъ алюкюмъ, Вали-Пашо.

Валията. . . (любезно) алюкюмъ селамъ, Селим-Ходжа ефенди. . . буйрунусъ седни. . .

Селимъ-Ходжа. Ейвала. ейвала, Вали-пашо! . . .

Валията. Е, како одитъ работата? . . . Кандиса тая гяурка? . . .

Селимъ-Ходжа. Со саата на Алаха и Муамеда се убо одитъ: кандиса!

Валията. Кандиса, а?

Селимъ-Ходжа. Еветъ, Вали-пашо!

Валията. Кѣе турчитъ, а?!

Селимъ-Ходжа. Големъ инаатъ праеше ама виде не-виде кандериса.

Валията. Аферимъ, аферим-ходжа ефенди! . . . Ами, како, кѣе кажитъ овде, щѣо кѣе прашаме?

Селимъ-Ходжа. (гордо и надуту) А, валай и билай се кѣе кажитъ. . . . я дадовъ да се напиетъ една вода, един илачъ, та да сборвитъ ко макина, се щѣо сумъ училъ я! (Като му подава книга на която сж написани нѣколко въпроси)

Буйрунусъ, Вали-Пашо! Я овде сумъ пишаль щьо да прашате.

Валията. (Слѣдъ като прочита писмото очуденъ и радостенъ) Е, аферимъ Селимъ-Ходжа ефенди, ти големъ дирекъ си на нашата вера... За тебе на Стамболъ кѣе пишамъ. Айде чабукъ донеси овде момичката и да свършиме тая работа, чункимъ бела со нея....

Селимъ Ходжа. Пеки, тука е момичката (низко се поклоня и излиза)

Валията. Арно кѣе бидить, кѣе турचितъ тая гяурка.

(Влиза заптието)

ЯВЛЕНИЕ VII-мо.

Валията, Заптието и послѣ Османъ-Бегъ.

Заптието. Османъ-Бегъ сакать да влезить.

Валията. Нека влечи.

Заптието. (Взима темане и излиза).

(Послѣ малко влиза Османъ-Бегъ).

Османъ-Бегъ. Селямъ алюкюмъ, Вали Пашо.

Валията. Аликюмъ селямъ, Османъ-Ефенде, буйрунъ, буйрунъ!

Османъ-Бегъ. Ейвала, ейвала, Вали-Паша. (сѣда на миндерлъка по турски). Е, како е овой работа, Вали-Пашо? Си казалъ да донесать момичето овде, предъ мезличотъ.

Валията. Е, така кѣе станить, нема щьо да чинимъ друго.

Османъ-Бегъ. Е, защо, ести, велефте, оту саде со бастисуванъето кѣе поминить работата, а сега кѣе извайте предъ мезличотъ?

Валията. Ама инаку гьелдиса работата; тия гяури, консулите, ефендамъ, кренале една гюрултия, та работата ошла дури до Стамболъ. Нищьо, кѣе викаме овде тая гяурка и кѣе прашаме предъ мезличотъ колку за лице; Селимъ-Ходжа овде беше сега и ми кажа, оту научиль тая гяурка како да кажува. Ето той писмото, по него кѣе прашамъ.

Османъ-Бегъ. (чете на ума си). . . . А, ако не турचितъ жи ми вера, кѣе колямъ, кѣе тепамъ сите рисяни, така да знайшъ, Вали Пашо.

Валията. За то имашъ изинъ отъ мене и отъ царотъ.

Османъ-Бегъ. (сгава) Пекъи, да видимъ како кѣе станить (излиза).

Валията. Ту, щю работа се отвори за една нищо гяурка! Коджа царици си менатъ верата за доборъ животь и салтанатъ, а тоя гяурка некъитъ. . . (Влаза заптието).

ЯВЛЕНИЕ IX-то

Валията, заптието, а послѣ: Английски и германски консулски пратеници.

Заптието. Консулските векили додоа. . . .

Валията. Саи-ми?!

Заптео. Еветъ, Вали-Пашо! . . .

Валията. Тю язкъ! . . . Пуци да влезатъ тука. . . покани ги малко алафранга. . . . и ако прашатъ за мене, кажи имъ, оту сумъ въ кабинетотъ. . . . имамъ малу работа. Нареди овде. . . . Айде чабукъ. (Излиза прѣзъ страничитъ врата),

Заптието. (Оправя столоветъ и канапета и послѣ отива при вратата, отваря и поканва ги много учтиво, нъ изопачено, да влезатъ. Английскитъ червено-косъ високъ, а австрийскитъ съ бакенбарди влизатъ).

Английския. (къмъ заптието). Тука ли е валията?

Заптието. (Като взима темена). Тука е, има малко работа. Къе дойде, сега къе дойди буйрунусъ (Излиза)

Австриския. Много сме подраниле.

Англиски. (Като искарева часовника си гледа) Точно, да точно на определеното време

Австриския Тука въ Турция точно нема

Англиския (Смѣ се)

Австриския. Сигуренъ сумъ, оту момичето къе го освободиме, ако не употребатъ некая хитростъ.

Англиския. Нашето правителство, ако не се застѣпва за християнитъ сички къе бидатъ потурчени и избити.

ЯВЛЕНИЕ X.

Руския. (Като се поздравлява съ двамата) Знаете ли новото?

Англиски. Какво?

Руския. Открити са бомби и динамитъ . . . въ градотъ

Англиския. Кадето има притеснение и тирания тамъ има съпротивление и отмъщенне

(Влизатъ: владика, съ който се ржкватъ консулскитъ пратеници и трима други граждани мезличъ. Владиката и мезличатъ сѣдатъ на столоветъ околу валийския столъ.

Заптията. (Като застава при вратата на валиската стая извиква) . . . Вали паша влиза!

(Всички ставатъ на крака и учтиво се покланятъ на валията, който влиза придруженъ отъ секретаря си).

Баляята. (Дава знакъ да сѣднатъ) Кятипъ ефенди, дайте ми арзоала на Траянъ Кузманъ! (Секретаря му подава книжя). Ефендилеръ! Въ нашия вилаетски укъматъ е подаденъ еденъ арзоалъ отъ царския рая и поданикъ на Пади-шаха Траянъ Кузманъ отъ село Страдалово. Съ тоя арзовалъ Траянъ Кузманъ се плачитъ отъ преди 20 дни, Османъ-Бегъ-чифликъ сайбия е грабналъ со сила неговата керка Цвета, кога работела на нивата. Въ името на правдата, повикафъ въ укъмата самиотъ Османъ-Бегъ за да даитъ каршилокъ. Отъ каришлокътъ на Османъ-Бега се вигятъ, оту кьerkата на Траянъ Кузманъ небила со сила грабната а сама сакала да приемитъ верата на правоверните, чунки имала силенъ меракъ по Османъ-Бега. Разпитавъ овчаротъ Спасе, щю видель оту вистина Османъ-Бегъ грабналь Цвета . . . За да нема некаковъ кусуръ работата дадофъ заповедъ да се донеситъ овде момичката Цвета и предъ Васъ да се разпятъ. Падишаха, на когото благоволенieto, любовта и милостъта му къмъ раята, е голема иска и вие да чуete и да решите сами камъ коя страна е правото. (Звъни, къмъ заптието).

Валията. Пуци да влезатъ: Траянъ Кузманъ, Траяница, Дуко и Спасе.

Заптието. Пекъи, Вали Пашо. (излиза).

(Послѣ малко Траянъ, Дуко, Благуна и Спасе).

ЯВЛЕНИЕ IX.

Валията и горнитѣ.

Валията. (къмъ Траяна). Е, како кье бидитъ работата, оръ Траянъ?

Траянъ. Да ти са многу години, Вали Пашо, я кьерка ми си я сакамъ, щю ми я граби Османъ-Бегъ; ево три пжти идеме овде и царотъ не ммслиме да я турчитъ раята.

Валията. Саде той не можитъ да бидитъ.

Дуко. Ако судите право, кье я пущъите да си я земяме дома.

Валията. (къмъ заптието). Да дойдитъ момичката.

(Влизатъ: Цвѣта облечена въ анамски дрѣхи, Османъ-Бегъ и Селимъ Ходжа).

ЯВЛЕНИЕ X-то.

Същитъ, Цвѣта, Османъ-Бегъ и Селимъ Ходжа.

Валията. (като посочва на Цвѣта). Ето вашата кърка довлеть! (консулск. прат. праватъ бѣлѣжки въ тефтерчетата си.)

Траянъ. (Очуденъ). Щѣо?!

Благуна. (Изненадана). Нашата кърка?!

Дуко. (Остро). Вие сте я потурчили векѣе, а?!

Валията. Не е потурчена.

Спасе. (Ядосано). Ами защѣо сте я облекле во фередже?!

Селимъ-Ходжа. Защѣо та сакаше, бре синко!

Благуна и Траянъ. (Изненадани). Та сакала?!

Дуко и Спасе.

Селимъ-ходжа. Та сакаше зеръ и да турчитъ сакатъ.

(**Всички християни:** Да се турчитъ?!)

Валията. (Къмъ Цвѣта) Сакашъ, мори, да се турчишъ?

Цвѣта. (Едвамъ отговаря). Саакаамъ. (Всички християни: сакатъ?!)

Валията. Турската вера по-убава ти се вигятъ?

Цвѣта. (полека). По-убава е. (**Всички християни:** по-уба е?! . . .)

Валията. Ами Османъ Бегъ на сила те зеде али ти сакаше?

Цвѣта. (полека). Я сакавъ. (**Всички християни:** та сакала?!)

Благуна. (Слуша се къмъ Цвѣта). Цвето, кърко!

Османъ-Бегъ и Селимъ-ходжа. (като я спиратъ) Дуръ! Назадъ!

Валията. А ти любишъ Османъ Бега?

Цвѣта. (полека). Го любамъ.

Спасе. Го люби!? Ахъ! Я сиромавъ!

Траянъ. (къмъ Цвѣта) Кърко! Щѣо е то отъ тебе?

Валията. Е, чуфте щѣо реколъ вашата чупа? (Всички Чуфме!

Дуко. Ами та не е (**всички:** не е, отскритея да я видиме!).

Валията. Ааа, саде тоо неможитъ да бидитъ! Кънтапотъ недаватъ изинъ да гледатъ гяурите еденъ туркина.

Дуко. Како? Сега кажафте, оту тая не е потурчена, а сега ми кажувате, оту катапотъ недаалъ изинъ!

Спасе. Да я видиме, отскритея!

Благуна. (Къмъ Валията). Я й сумъ майка. (Слуша се къмъ Цвѣта). Я, сакамъ да я видамъ!

Селимъ-ходжа и Османъ-Бегъ. (Като я спиратъ) Дуръ, гяурко! (Консулскитѣ пратеници праватъ знакъ да я пуснатъ.)

Валията. Пущайте да видатъ!

Благуна. (Като отваря будото). Цвето! (Остъпва на назадъ). Ахъ, (плачуша се спуща къмъ нея) кърко!! . . (Прегръща я).

Дуко. Сестроо, али не заборай?!

Траянъ. Кърко, свести се!

Спасе. Цвето, изгоръ мой!!

Цвѣта. (Треперливо свестява се). Майко, татко, брате Дуко, али вие сте?! (като поглежда Спасете) Ахъ! Кжде сумъ я?!

Благуна. Кърко, во църно фередже си!

Цвѣта, (Като скъсва фереджето). Умирамъ, ама туркина не ставамъ!! (Като съглежда турцитѣ). Да бегаме, оту турци имато овде!! (Всички християни бѣгатъ къмъ вратата).

(Настава смущение. Консулскитѣ пратеници, очудени поглеждатъ валията, който съвсѣмъ се забърква.)

Валията. Пущите момичката! . . .

ЗАВЪСАТА СЕ СПУЩА.

V^{ГО} ДѢЙСТВИЕ.

I-ва Сцена

Сцената прѣдставлява чардакъ въ чифлика на Османъ Бега. Османъ-Бегъ сѣди самъ, пуши тютюнъ, пие кафе и прави есапъ.

ЯВЛЕНИЕ I-во.

Осмаеъ-Бегъ. (Като рови изъ тефтера). Блаже Стоянь 800 грошой . . . а, ха! Той зеде еденъ товаръ ченка за три месеци со файдето 800 гр. аа! Тие се малу за той кумита гяуръ; чакай, кѣ пишаль иляда . . . Иова . . . ааа ай . . . Иов . . . но . . . Айванъ! Ай анасана, еденъ мува го праиль айванъ! . . . Зато айванъ деръ, я! Айванъ Водѣничаръ три осмаци пченица, до Митровденъ да дайтъ 6 осмаци . . . йокъ, 8 осмаци дадайтъ, оту и той кумита кѣ станитъ . . . Траянъ Кузманъ, а! Ето есапотъ на той гяуръ. Ахъ! . . . Ако не му платамъ, а най-покъе на той сина му и на той овчаротъ, той башъ кумита! Ето еденъ година станаль, како си зель назадъ той убава гяурка! Отъ мжка неможамъ раатъ да седамъ, жи ми вера. Я, Османъ Бегъ, прочуенъ дури до Стамболъ, да не можамъ да платамъ на тия гяури? . . . Илакымъ той братотъ и той овчаротъ най-пойкъе пакось ми сториа; да не биле той гяуръ ощѣ кѣ беше во мой раце той чупата. Ако саде ми паднатъ, кѣ сечамъ сите на парчина; кѣ колямъ сите, кѣ праамъ на пепель кукята, илакымъ кѣ грабнамъ пакъ той гяурка. Ощѣ момичка е, никой не земаль; и кой бидить той юнакъ що кѣ земить? Я аберъ сториль, оту кой кѣ земить, кѣ остаамъ на место! Требитъ първо да клайтъ главата во торбата, пакъ после да се женить за той гяурка. Познава секой Османъ-Бега. Отъ—мада овчаротъ нема други кой да земить, ама и нему кѣ скусамъ дните; да познайтъ кой е Османъ Бегъ! . . . Кѣ пущямъ при Мухамеда, како многу що сумъ пущиль! До сега мало сумъ колилъ, ама отъ сега многу, многу кѣ коламъ! Царотъ даатъ изинъ, ама и безъ изинъ колимъ гяурите. (Изважда реворвера). Сите шесть кѣ пущямъ во градите на той овчаротъ, а ощѣ шесть на той братотъ! . . .

(Влиза Расимъ).

ЯВЛЕНИЕ II-то.

Османъ-Бегъ и Расимъ.

Расим . Мерхаба, Османъ Бегъ !

Османъ-Бегъ. Аа, мерхаба, мерхаба, Расимъ, како си?

Расимъ. Шукюръ, шукюръ, а ти?

Османъ-Бегъ. Е! арно сумъ, ама не толку арно.

Расимъ. Ми се глеашъ лютъ, не варъ?

Османъ-Бегъ. А, бе, ичъ бишей, дуня.

Расимъ. Не се люти, не си клай меракъ на душата,
бу дюня, яланъ дюня.

Османъ-Бегъ. Не е дипъ за да се нелютитъ чоекъ.

Расимъ. Е, щьо има, кажи?

Османъ-Бегъ. Да ми изгоритъ чифликотъ, да прамъ
зиянъ на сета стока, не кье жаламъ, ама кога видямъ, оту
гяурите сж по-силни отъ насъ, тога . . .

Расимъ. Кой? гяурите? (хваща се за ятагана) Кжде
са, да колямъ сите до еденъ?

Османъ-Бегъ. Овде не са.

Расимъ. Ами кжде се? Кажи, жи ми вера. Кой?

Османъ-Бегъ. Ти ги знаишъ, оръ кардашъ !

Расимъ. Да не е той даскалотъ, а!?

Османъ-Бегъ. Аа, йокъ, бе кардашъ Расимъ, той яде
къотекъ, башка, башка.

Расимъ. Да не е той папасъ ефендията?

Османъ-Бегъ. Ааа, йокъ, бе джанамъ!

Расимъ. Чункинъ на той ешекъ му скубавъ брадата,
къерката му фативъ, а той я рина въ една плевна.

Османъ Бегъ. Ти си заборайлъ, една година чинитъ.

Расимъ. Ааа, да не е той гяуръ, овчаротъ?

Османъ Бегъ. Ж, ж, еветъ, еветъ, ефендимъ, за него.

Расимъ. Е! за него единъ куршумъ доста е.

Османъ-Бегъ. За него еденъ куршумъ?!

Расимъ. (като посочва револвера си) Е, тука има
шестъ! . . .

Османъ-Бегъ. А за той братотъ ? !

Расимъ. Аа, и за него има, пъкъ и за той Траяна
пъкъ и за сите гяури (като посочва патронташа си) Бакъ,
бурда варъ юсь тане, юсь адамъ кье пущъиме при Муамеда.

Османъ-Бегъ. Я сакамъ да фатиме той двойца, да
бесиме и да печиме живи.

Расимъ. Пекъи и тоо да бидитъ, да фатиме! той
гяурка още не е мжжена, а?

Османъ-Бегъ. Еветъ.

Расимъ. Тамамъ! кога кѣ мжжитъ, кѣ пойдиме на свадбата, кѣ фателъ той гяури, кѣ биялъ другите, и ако можель кѣ грабнелъ той гяурка и на сатотъ кѣ турчель!

Османъ-Бегъ. А! йокъ и нея кѣ горель жива!!!

Расимъ. Така кѣ дотералъ умотъ и на другите гяури да некрвалъ глаа спроти Ислямите.

(Влиза Шефкия).

ЯВЛЕНИЕ III-то.

Сжщитъ и Шевкия.

Шевкия. (Разсърденъ гледа къмъ вратата). Анасана, гявуръ комита!

Османъ-Бегъ и Расимъ. (ставатъ уплашени) Не бу, бе?!

Шефкия. Селямъ алюкюмъ, ефендамъ!

Османъ-Бегъ и Расимъ. Алюкюмъ селямъ. Не варъ?!

Шефкия. На единъ гявуръ му скършифъ коските сега; инатъ ми праеше пъкъ извадифъ камата и го праифъ на рашето.

Расимъ. А, ичъ бишей, еденъ гяуринъ е нищю. Муамедъ ти прощаатъ грейте.

Османъ-Бегъ. Аферимъ, бе Шефки!

Расимъ. Арно си му напраиль.

Шефкия. Сите селяни ми дадоа по кола сено на кука, а той несакатъ да ми дайтъ.

Расимъ. Ето, и той кѣ дойдитъ да фатиме тия гяури: Овчаротъ и Братотъ.

Шефкия. А, ако е за гяури (става) айде сега.

Расимъ. За гяури, за гяури, емъ за шейтанъ гяури, комиталаръ ама чекай не са овде.

Османъ-Бегъ. (Като гледа изъ прозореча. Взема мартинката). Да пущелъ еденъ гяуръ при Муамеда (стрѣля).

Шефкия. На место со еденъ куршумъ си остаиль. Арень нишанжия си, гледайте, гледайте, ко змия се виткатъ.

Расимъ. Греота е да арджишъ пойкъе отъ еденъ куршумъ за еденъ гяуринъ. (Всички се смѣятъ).

(Влиза Исмаиль).

ЯВЛЕНИЕ IV.

Сжщитъ и Исмаиль.

Исмаиль. (Весель). Ракия, ракия, Османааа!

Всичка. Айрлия, не варъ?

Исмаилъ. Гитти, гитти!

Османъ-Бегъ. Не варъ, бре кардашъ?

Исмаилъ. Той овчаротъ го пушъифъ при Муамеда, жи ми вера.

Расимъ и Османъ-Бегъ. Той овчаротъ? Спасето?!!

Исмаилъ. Еветъ, еветъ, емъ со еденъ куршумъ; како си одеше со овците, свъртифъ мартинката и го превъртифъ како круша, жи ми вера!

Расимъ. Аферимъ, бе Исмаилъ!

Османъ-Бегъ. Не си сторилъ убоо; я сакавъ живъ да печамъ той гяуръ.

Шефкия. (Като се обърша). Не бу, бе?

Расимъ. Бу, шейтанъ чоджукъ, тепалъ той овчаротъ, кумитата, емъ денеска.

Шефкия. Аа, а, а, йокъ, бошъ лафъ, бе!

Исмаилъ. Еветъ, еветъ, бе кардашъ!

Шефкия. Море, овчаротъ непаситъ овци, бре, а го видофъ денеска кай икиндия на селото.

Исмаилъ. Йокъ, бе джанамъ, овчаротъ беше.

Расимъ. Янглашлокъ можитъ да е, бе.

Шефкия. Е! янглашлокъ, зеръ, други овчаръ тепалъ, ама ичъ бишей. Овчаротъ, той кумита, утре кье женелъ за той гяурката, що грабилъ ние.

Османъ-Бегъ, Исмаилъ и Шефкия. Бре?! кье женелъ, а?!

Шефкия. Еветъ кье женелъ, емъ за той гяурка.

Османъ-Бегъ. (Като става). За той гяурка?! А?!

Расимъ. Бре ешекътъ, бре домузотъ! . .

Османъ-Бегъ. (Къмъ всички). Кардашларъ, а идеде со мене?!

Всички. За тебе во огонь влагаме, целъ светъ го праймъ на пепелъ.

Османъ-Бегъ. Айдете да идемъ на свадбата! . . .

(Всичкитъ нараватъ пушкитъ и излазатъ).

ЗАВЪСАТА СЕ СПУЩА.

Черешна се отъ коренъ корнеше,
Девојка се отъ куќа делеше;
Делеше се отъ майка и татка,
Делеше се отъ брака и сестри,
Делеше се отъ родъ и роднина и пр.

Д.-Кузманъ. Стара! Слушашъ, слушашъ? Паметвешъ?
Така и нась ни пееа на времето; ей гиди младо време наше
каде отлетна!!

(Влизатъ: Траянъ и Благуна облечени въ нови дрѣхи).

ЯВЛЕНИЕ II-ро.

Сжщитъ, Траянъ и Благуна.

Д.-Кузманъ и **Б.-Кузманица.** Со животъ, синко, со
векъ, да се кьрдосаатъ, пакъ и за нова радостъ.

Траянъ и **Благуна.** Аминъ, татко, аминъ, сполай ви
и вие да дочекате за внучинята.

Б.-Кузманица. (Къмъ Благуна). Пъкъ и за Дука, кьерко.

Благуна. Сполай ти, майко, сполай ти.

Д.-Кузманъ. Айде, камо да се напиеме? Дайте на го-
стите да пиятъ, да се веселатъ.

(Влизатъ: Нико, Гюре и Арсе).

ЯВЛЕНИЕ III-то

Сжщитъ, Нико, Гюре и Арсе.

Д.-Кузманъ. О, бре синчиня, елате, елате!

Нико. Бабо! Цвета е напраѣя невеста.

Гюре. Щѣо е убаа да е видишъ, каква личнотия!

Всички. И на ваши глай, синчиня, да дочекате.

Арсе. Ами се така кье стойтъ промената, мори бабо?

Б.-Кузманица. Се така, сиѣче, се така и твоята неве-
ста кье бидитъ така.

Нико. (Къмъ Арсета и Гюрета). Айдете, бре, сега кье
дойдитъ кумотъ, да го чекаме (излизатъ).

(Влизатъ: Богданъ, Митра и Дуко облечени въ нови дрѣхи).

ЯВЛЕНИЕ IV-то.

Сжщитъ, Богданъ, Митра и Дуко.

Богданъ. Айде айрлия да е, со животъ, едножъ за
векотъ!! . . .

Всички. Аминъ и за синчиня, богъ да дайтъ!

Митра. Сполай ви, сполай ви и за Дука да исчекаме!

Всички. Ти си рекла, господъ те почулъ, невесто.

Дуко. Айдете, люге, внатре да се повеселиме!

Митра. Елате да видите Цвѣта, щю личботия е.

Всички. Айде, айде!

Траянь. (Радостно). Е, у, ааа.

ЯВЛЕНИЕ V-то.

(Влиза Спасе, тъженъ, нерасположенъ, сѣда на пейкитъ прѣдъ кжщата. Подиръ малка пауза, дохожда младъ селенинь Тренко, другаръ на Спасета и почва да го утѣшава).

Тренко. Спасе!

Спасе. (Тѣжно подига глава). Кажи брате!

Тренко. Много чуденъ ми се виждашъ. . . Свадба, прайме или мъртовецъ кѣ изваме. Щю ти е . . лошо ти е, али нещо ти е тежко?

Спасе. Тежко ми е, оту толко мжки видофме и тая, кутрата щю мжки претърга, а людъето в'село праатъ лафои!

Тренко. Е-е-е-е! Ако фатитъ чоекъ да слушатъ що сборува алкотъ . . . тия щю и ядитъ язикотъ . . . клюкарите го патериваатъ да се удайтъ чоека, ако ѝ слушатъ щю дърдоратъ. . .

Спасе. Наместо честъта да си я завардуваме ние прайме праздни лафой.

Тренко. Нека си сборуватъ тия щю нематъ друга работа. Али пкъкъ се уплаши и ти отъ фалбите на Османъ-бега?

Спасе. (Смѣе се). Нека се фалитъ той! не му се уплашивъ до сега и отъ сега не му се плашамъ. . . Едношъ кѣ се умираатъ. . . Ако мохамъ кѣ му зашиямъ неколко куршуми и кѣ платамъ за честъаа нейзина. Честа нейзина е честъ македонска, е света честъ! . . и кога да е кѣ си отплатамъ. . .

Тренко. Нали е пусто турско: живототъ ни виситъ на конецъ, честа ние въ поганските рѣжи и кѣ бидитъ тая клета наша честъ до тога, до кога небидиме мжи, юнашки да я завардиме. . .

Спасе. Ахъ, слободия, слободия! Дали кѣ се здобиеме и ние со слободия та да знайме, кога се разденува и кога се стемнува? . . та яденъето да ни е яденъе, спие-нъето—спие-нъе, работанъето—работанъе.

Тренко. Со господъ напредъ, со мжжко сърдце кѣ спечениме сладка слободия!! . .

ЯВЛЕНИЕ VI-то.

Влиза Дуко.

Тренко. Е-е... и на твоя глаа, Дуко, младъ войвода!...

Дуко. (Весело) Сполайти и отъ сърдце да си изчешаш! Айде щьо сте застанале тука, щьо не се веселите?

Тренко. Али малу. . . има време, отъ синойка глата ме заболе.

Дуко. А тебе зете свадбарите те бараатъ. . .

Спасе. Сърдцето ми е весело. . .

Дуко. Ами знайте щьо?

Тренко. } Щьо?
Спасе. }

Дуко. Вчера Исмаилъ отепалъ еденъ овчаръ и се фалелъ, оту тебе те отепалъ.

Тренко. Иматъ много да видить дури на Спасета да фарлитъ.

Дуко. Други кажуватъ, оту не е лошо, ако се вардиме да не. . .

Спасе. Неплашите се! . . . Око да ви неклепнува! Ако умриме не ми е жалъ. . . Ама преди да умриме праите, чините пойка отъ мърсните да изчистиме! Та за лошъ саатъ земайте си риволверите... кажите на сите покърстени наши брака да си ги кляятъ в'поясъ. . . Нека бидиме готови! Ако мърсенъ сторить ниетъ да ни расипить веселието. . . пусните му куршумъ в'гржди! . . .

Дуко. Ти си го имашъ такъото? . . .

Спасе. (Като вади риволвера изъ пояса). Еве го!! . . . А вие го имате?

Дуко. }
Тренко. } (Като ги вадатъ). Ево и златните спасители!

Спасе. Ти, Тренко, тайно подшушни на сите другари нека са готови! . . .

Дуко. Готой! Турците са кучиня.

Спасе. Ако турците са кучиня, ние сме вълци!! . . .

(Влизатъ: Дѣца смѣящи и борящи се; гласъ огъ гайда постепенно приближава.)

ЯВЛЕНИЕ VII-мо.

Дѣца и други.

Гюре. Е кумотъ идетъ, кумотъ идетъ. . . Е, е? . . . Така кье го жениме и Ника!

Дѣцата. Тебе кье те солиме пкъъ. (общъ смѣхъ).

Нико. (Като се затичва при Дуко). Братко . . кумотъ идеть.

Тренко. Айде, Спасе, пречекай го, а и ти Дуко! . .

Спасе. } Айде! . . (Търгватъ).
Дуко. }

(Изъ кѣщи излизатъ. Баба Кузманица, Дѣдо Кузманъ, Траянъ, Богданъ, Траяница, Богданица и други мъже и жени и се опѣтватъ съ шарена бѣклица на чело, накичена съ цвѣта да посрѣщнатъ кумотъ. Общо веселие, шумъ пѣсни!)

ЯВЛЕНИЕ VIII-мо.

Влиза кумътъ, кумата, кумовитѣ гости, свадбари и всички прѣдишни.

Кумотъ. Помози Богъ! айрлия да е со животъ!! . .

Кумата. Едножъ за векотъ да имъ е. . . . да се ке родосаатъ.

Д-Кузманъ. Добре ми дойде, куме. . . Поели в'куки!..

Траяница. Добре ми дойде кума! . . пѣкъ у тебе . . . за Йордана да си изчекашъ! . . Поелите в'куки. . .

Кумътъ. Айде Кума. . . айде да я свършиме работата оту довчера пълна бочва има да празниме. (Влизатъ в'кѣщи : Кумътъ, Кумата и постарите; гостите нареждатъ се вѣнка и циятъ и се разговарятъ).

Тренко. (Прѣдпазливо мимически пита младитѣ). Дали си взели риволверитѣ).

Момцитѣ. Пѣятъ :

Щѣо ми е мило и драго

На Стругафъ дукиянъ да имамъ (2).

На кѣпенцитѣ да седамъ.

Струшкитѣ моми да гледамъ.

Кога ми одатъ за вода

Со шарените стомничя! . .

ЯВЛЕНИЕ IX-то.

Влиза Кумотъ и други мъже.

Кумътъ. Де, бре юнаци веселите се отъ мене изинъ имате. Нека се знаитъ кога се мъжила Цвѣта и Спасе и кога Мойсо кумувалъ! . . .

Всички. Да е живъ, кумотъ!

ЯВЛЕНИЕ X-то.

(Влизатъ нѣколко жени, слѣдъ тѣхъ Цвѣта облечена въ невестински дрѣхи, слѣдъ нея върватъ моми и пѣятъ. Гайдата свири. Траяница, Богданица и Баба Кузманица заплакватъ).

Кумътъ. Машала, машала! . . . Де зету. . . държъ се! . . . Кумице! . . . жени цѣо сте се расплакале? . . .

Цвѣта. (Сжшо се расплаква безгласно, навежда се прѣдъ кумътъ, дѣда си, баба си, кумата, баща си, майка си и другите роднини и имъ целува рѣжа).

Кумътъ. Ту я расплакафте невестата. . . А, али плачитъ зетотъ! . . . (Общъ смѣхъ). Гледайте го! чекатъ ко вълкъ да се фарлитъ да грабнитъ и да бегатъ!

Всички. (Се смѣятъ гласно). . .

Кумътъ. „Айде моми, момци зафакяйте Дафино, вино цървено“ и завъртите орото. Де да ве видамъ кой сте готой за жененье!! . . .

(Играятъ и пѣятъ).

Дафино, вино цървено,
Момчето ти е заспало
На кара—каменъ в'планина,
На сува рида безъ вода.
Поминалъ клети айдуци,
Гунчето му го украде,
На анотъ му го продале,
За бела, люта ракия,
За руйно вино цървено.
Пусто остало гунчето
Некъ ми е живо момчето.

(Общо вѣселие. Нѣколко вистрела изгърмяватъ.—Бсички са изплашватъ.)

(Влизатъ: Османъ-Бегъ, Шефкия, Расимъ, Исмаилъ и други турци).

ЯВЛЕНИЕ XI-то.

Турцитъ и Свадбаритъ.

Османъ-Бегъ. Държете тия гяури! (Гонатъ свадбаритъ).
(Гласове: Бѣгайте, турци!! Всички пишатъ и бѣгатъ).

Цвѣта. Майчице, майчице! (Скрива се въ кѣщи).

Спасе. Държете се братя, удрите!

Дуко. (Изважда леворвера). Назадъ! (гърми въ първия турчинъ).

Османъ-Бегъ. Вурунусъ! (убива Дука; съ Расима влизатъ въ кѣщата).

Дуко. Офъ! (пада).

Спасе. Удрите! (Гърми съ леворвера срѣщу турцитѣ).
Удрите! (Кой съ какво може отъ селанитѣ излиза да се бие, младитѣ искарватъ револверитѣ си и гърматъ срѣщу турцитѣ.)

Траянъ. (При Дука). Синкооооо, синко! (къмъ селянитѣ). Удрите, бракъ! (Селянитѣ, кой съ каквото може, се слушатъ къмъ турцитѣ и пакъ се дрѣпватъ).

Османъ-Бегъ и **Расимъ** извличатъ Цвѣта изъ кѣщи).

Османъ-Бегъ. Стой, малчи гяурко?!

Спасе. (Съ леворвера въ рѣцетѣ). Пущьте я, кучиня?

Османъ-Бегъ. (Като стрѣла върху Спасета, нъ не го олучва). Давранъ, давранъ! . . .

Цвѣта. (Измъква изъ пояса камата на Османъ-Бега и я забива въ гърдитѣ му). На ти тебе куче!

Османъ-Бегъ. Офъ! (пада).

Траянъ. Удрите, бракъ, мжжки да умрима!

Шефкия. (Стрѣля върху Цвѣта). На, гяурко!

Цвѣта. Оооохъ! (Пада).

Спасе. (Хваща Шефкия за гушата и го убива съ кама).
Ааахъ, куче! . . (съборва го на земята). Цвѣто!

Траянъ. (Като подига Цвѣта). Къерко!

Благуна. (Хванала се за коситѣ, пада по колени при Цвѣта). Офъ, я сирота! . . .

Цвѣта. Умревъ, а-м-а. . . . т-у-р-к-и-н-а н-е с-т-а-н-а-ф-ъ! (издѣхва).

Д.-Кузманъ. Господи, али глеашъ отъ небеси мжките наши! . . .

ЗАВЪСАТА СЕ СПУЩА.

К р а й.

УПЖТВАНИЕ.

За улеснение на онъзи, които би се засли да прѣдставатъ нѣкадѣ настоящата пиеса, считамъ за свой дългъ да дамъ нѣкои упжтвания, по говора, по подготовка на сцената, по потрѣбнитѣ нѣща за изпълнението и пр.

1. Ударението на думитѣ обикновено пада върху първия слогъ на едносложнитѣ, двусложнитѣ и трисложнитѣ думи, върху втория слогъ — на четиросложнитѣ, върху третия на петосложнитѣ и пр. Или на много служнитѣ думи ударението се пада винаги на третия слогъ, като брониъмъ отзадъ напредъ. Когато нѣколко едносложни думи се паднатъ една съдъ друга, тогава тѣ, по отношение на ударението, се смѣтатъ, като една дума и ударението пада само върху една отъ тѣхъ, съгласно правилото, напримѣръ: *Що* ти е . . . А да *не* е то . . . и пр.

2) *Не*. — Когато е като отрицателна частица въ нѣкои слѹчай е слѣта съ думата, а когато е лично мѣстоимение отъ дателенъ или винителенъ падежъ (вмѣсто ни) е отдѣлно написана.

3). *Когато нундата*, по нѣмание достатъчно хора, наложи съкращавание, може да се допустне таково нѣщо, безъ много да пострада пиесата ето гдѣ: въ първото дѣйствие: Жетваритѣ стр. 15 и 16 отъ вжнъ (за кулиситѣ) да гѣятъ; вмѣсто двѣ едно дѣте може да се яви на нивата и да донесе обѣдъ. II сцена отъ I дѣйствие може нѣкога да се изпуща. Въ IV дѣйств. може да не сж явяватъ мезличъ и Владика, нѣ консулскитѣ пратеници безъ друго трѣбва да останатъ, кумата може да не се яви, думитѣ и ще ги изрече кумтъ.

4). Едно и сжшо лице може да изпълни слѣдующитѣ роли: а) Богданъ, Селимъ-ходжа или едно заптие; б) дѣдо-Кузманъ, I или II овчаръ едчо заптие, валията или секретаря му; в) Расимъ пиянъ турчинъ, заптие; г) Шевкия, заптие, валията или секретаря му. Митра и Кърста, баба Кузманица и Петкана; въобще при такъвъ распрѣдѣление на ролитѣ най-лесно ще може да се изпълни. Испълнителитѣ на главнитѣ роли не е хубаво да изпълняватъ и второстепенни роли въ една и сжша вечеръ, понеже ще изгубатъ настроението си и ще окарикатуратъ главнитѣ си роли. Желателно е, при изпълнението и съкращението на пиесата, поради неудобствата на сценитѣ и лицата, да се гледа, щото пиесата да си запази цѣлостта си, а не да излезе нѣкаква пародия.

Най-лесно нива се построява тѣй: взиматъ се нѣколко снопа чуkana, нѣ съ класоветѣ дълга слама. Отъ дѣсната страна на завѣсата (отъ първия кулисъ) се оптѣга здравъ канавъ двѣ по двѣ жици по направление отъ кулиса по диагонала и се прикачатъ хоризонтално за единъ газовъ сжндѣкъ закованъ за пода единъ метъръ далечъ отъ задната декорация на сцената; двѣтѣ жици да бжджтъ 10—15 сантиметри

надъ подътъ другитѣ двѣ тъкмо надъ тѣхъ на растоини 30—40 с. м. взима се сламата на ржкоки, и се пжха мѣжду дгѣтѣ по двѣ жици, прѣкъртете жицитѣ и пжхнете пакъ ржкоки елама; така ще карате отъ единия до другия край. Сламата ще се закрепил права. Отпирѣдъ поставете сеобинни ржкоки за жжене и тѣи нивата е готова.

Огнище съ огнь, безъ да се опушва сцената, може да се направи тѣй: една запалена свѣщъ се залепва на пода, гдѣто се мисли да бжде огнището. Наоколу набричкано се поставя, червена, но тънка хартия, и слѣдъ това нреждатъ се дърветата.

Вѣтъръ и буря може да се произведе, ако съ два грубо смачкани вѣстници се търка по стѣната и въ сщцото врѣме една канцеларска линия, прѣзъ отверстието на единия край на която се прѣкарва съ връвъ двата края на която се взиматъ въ еднаж ржа и се завърта силно въ въздуха: *гърми* може да се произведе, като се двини една ламаринена плоча. *Свѣтнавица* — като се запали магnezий въ единъ дълбокъ сждъ и за една секунда се пусне по сщцата частъ отъ неговата блѣстяща свѣтина.

Отбѣлѣзвамъ тукъ необходимитѣ потребности по :

1. *Гардероба*. Четири костюма селски, мжжи, вѣхти дрѣхи и толкова нови за Дѣда Кузмана, Траянъ, Богдана и Дука.

Четири костюми селски, женски, вѣхти дрѣхи и толкосъ нови за Баба-Кузманца, Благуна, Митра и Цвѣта (невѣстински). Три костюма дѣтски, селски, вѣхти дрѣхи и толкова нови за Ника, Гюрета и Арсета. Три костюма овчарски дрѣхи за Спасета, първий и вторий овчаръ. Единъ костюмъ селски, нови дрѣхи за Спасета (като зетъ) и за Мойсо, кумотъ. Единъ хубавъ турски костюмъ за Осиянъ-Бега; още три турски костюма за Расима, Шефкия и Исмаила. Два костюма ханжмски дрѣхи за Кърста и Петкана. Единъ воененъ или цивиленъ костюмъ за Тефикъ-Пашаа, и единъ за секретаря; единъ костюмъ за Селимъ-Ходжа и три кстюма за 1-то, 2-то и 3-то залтие. Нѣколко мжжи и женски костюми за нѣмитѣ роли и за владиката.

2. *По сцената*. Два-три сърпа, едни тояга, лешници, една торба, три овчарски тагарджика, (кожени торби), единъ кавалъ, искусствена змия, два кърлога (овчарски криваци), нѣколко разногласни звѣнии, кобелъ, нѣколко стомни, газалниче, гърне, едно пабурче, едно шише съ ракия и чаши, едни маши, една фурка съ вретено и вълна, една-двѣ шамии, наннзъ-жълтици, 50 лири, единъ прѣстенъ, единъ филджанъ, едно наргеле, нѣколко карти (бѣклица) едно червено знаме, единъ килимъ, петъ-шестъ ливорвера, ками, пушки, патрони, бенгалски, два венеца отъ цвѣти и др.

Автора е готовъ да отговаря на всички ония, които би поискали да се освѣтлятъ; било по характеритѣ, било врѣмето въ което се извършва дѣйствието, било по нѣкои други неясности за читателя или актьора.

Адресъ: *Чорнодрински* София или чрѣзъ Олчевата книжарница.

